

MASARYKOVA UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra českého jazyka

**Porozumění nářečným textům z hlediska
generace současných žáků ZŠ**

Diplomová práce

Brno 2010

Autor práce:
Zdeňka Dřínková

Vedoucí diplomové práce:
PaedDr. Ivo Martinec, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům

V Brně dne 11. února 2010

Zdeňka Dřínková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PaedDr. I. Martincovi, CSc., za odborné vedení práce a poskytování cenných rad. Dále chci poděkovat Mgr. I. Ertlovi za pomoc při zpracování dotazníků a také obyvatelům Kunovic za ochotu a trpělivost, kterou projevovali při nářečním výzkumu.

OBSAH

Úvod.....	5
1. Teoretická část.....	7
1.1. Kunovice	7
1.2. Rozdělení českých nářečí	8
1.3. Základní znaky kunovického nářečí.....	10
1.4. Srovnání nářečních znaků s dnešní podobou	12
1. 5. Nářečí z hlediska kultury a vyučování českému jazyku	14
1.5.1. Regionalismus ve vyučování českému jazyku	15
1.5.2. Nářečí ve škole.....	16
1.5.3. Nářečí žáků.....	16
1.5.4. Výzkum nářečí na ZŠ.....	19
2. Praktická část.....	23
2.1. Dotazníková metoda.....	23
2.2. Rozdělení dotazníku.....	25
2.3. Zpracování dotazníku.....	26
2.3.1. Část A.....	26
2.3.2. Část B.....	31
2.3.3. Část C.....	46
Závěr.....	70
Použité zdroje	72
Resumé	74
Bibliografický záznam	75
Seznam příloh.....	77

ÚVOD

V této diplomové práci navazuji na předchozí bakalářskou práci *Současný stav dialektu města Kunovice*.¹ Zvolila jsem podobné téma jako v práci bakalářské, protože nářeční texty jsou mi velmi blízké a do dnešních dnů se s místním dialektem setkávám, používám ho v běžné mluvě a zajímá mě míra užívání u obou generací.

Cílem této práce je popsat současný stav dialektu v Kunovicích u Uherského Hradiště. Dále se budeme zabývat otázkou, do jaké míry nářečí rozumí příslušníci mladší generace. **Základní hypotéza se sestává z tvrzení, že starší generace používá moravskoslovenský dialekt ve větší míře než generace mladší.**

Nářečí patří ke kulturnímu bohatství našeho národa a mělo by být zachováno pro další pokolení. Je třeba si všimnout rozdílů mezi starší a mladší generací. Zatímco starší obyvatelé se ho snaží uchovávat, u mladých lidí se pomalu vytrácí. I když lidé staršího a středního věku odjíždějí za prací mimo region, nebo se odstěhují, stále v nich přetrvávají kořeny, které je spojují s domovem a s nářečím, proto při návratu do svého města přecházejí ze spisovné češtiny na nářečí. Avšak u mladší generace je nářečí používáno čím dál tím méně. Je to ovlivněno médii, především televizí, internetem, a cestováním. Dialekt tedy pozvolna mizí, je postupně nahrazován spisovnou a obecnou češtinou.

Vybrala jsem text z *Dialektologie moravské* „Kolerový poplach na Slovácku roku 1884“² a srovnávám, zda jsou dané výrazy stále srozumitelné a užívané staršími i mladšími obyvateli. Dále jsem připojila slova a slovní spojení označující názvy jídel, potravin, zvláště ovoce a zeleniny. Pracuji především s *Českým jazykovým atlasem*,³ některé výrazy udávám z vlastní zkušenosti či ze zkušeností starší kunovické generace.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. První část krátce pojednává o historických, geografických a etnografických podmínkách v Kunovicích. Dále popisuje rozdělení českých nářečí a zaměřuje se na základní znaky nářečí kunovického, srovnává se současnou podobou a také se zabývá nářečím z hlediska kultury

---

¹ DRŮŽKOVÁ, Z. *Současný stav dialektu města Kunovice: bakalářská práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka, 2007. 50 s.

² BARTOŠ, F. *Dialektologie moravská*. Brno: Matice moravská, 1886, s. 344 – 346.

³ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 1*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0014-3.

a vyučování českému jazyku. Praktická část se poté sestává z analýzy dané nářeční mluvy, která je provedena na základě šetření za pomoci dotazování a dotazníků.

Výběr respondentů nebyl náhodný. Byli osloveni jak příslušníci starší generace, kteří se během svého života pohybovali v ustáleném jazykovém společenství, tak také zástupci generace mladší, konkrétně žáci a žákyně 9. třídy Základní školy Červená cesta v Kunovicích.

Dotazník se skládá ze tří částí: z části A, B a C.⁴ V první části jsou po respondentech požadovány základní informace o jejich jazykové situaci, tj. o původu jejich rodičů, o délce pobytu v dané lokalitě apod. Druhá část dotazníku je zaměřena na používání moravskoslovenského nářečí v běžném dorozumívacím styku. Respondenti mají na výběr z několika možností, jejich úkolem je použít výraz, který běžně používají k dorozumívání. Nabízené varianty jsou uvedeny vždy v nářečí, spisovné češtině a v obecné češtině. Podkladem se stal text od P. Karla Lysého z *Dialektologie moravské*.⁵ Poslední část je věnována slovní zásobě, konkrétně názvům jídel, nápojů, ovoce a zeleniny, přičemž jsou uvedena slova na Slovácku běžně používaná. Respondenti vybírají ze dvou možností. Podkladem se staly *České jazykové atlasy*.

Úkolem této diplomové práce je také přispět k poznání našich nářečí a jejich rozdílů vzhledem ke spisovnému jazyku. Tato práce si také klade za cíl podnítit odbornou diskuzi o tématu dialektu v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a rovněž v mezipředmětových vztazích, kde lze toto téma vhodně uplatnit. Byla bych ráda, kdyby tyto poznatky pomohly budoucím generacím ukázat, jak mluvili jejich předkové, a napomohly také učitelům, etnografům, folkloristům a jiným zájemcům tuto problematiku blíže poznat a seznámit se s moravskoslovenským dialektem.

---

⁴ Viz Příloha č. 1.

⁵ Viz Příloha č. 2.

1. TEORETICKÁ ČÁST

Cílem teoretické části je popsat město Kunovice, dále rozdělit česká nářečí, charakterizovat kunovický dialekt v komparaci s dnešní podobou a sledovat nářečí z hlediska kultury a vyučování českému jazyku.

1.1. KUNOVICE

Kunovice se nachází na jihovýchodní Moravě v jihozápadní části Zlínského kraje 3 km jižně od Uherského Hradiště.⁶ Protéká tudy řeka Olšava, která se ve vedlejší obci, Kostelanech nad Moravou, vlévá do Moravy v nadmořské výšce 185 m. Kunovice se rozkládají v úrodné nížině Dolnomoravského úvalu, z jihu ohraničeny Hluckou pahorkatinou, která patří k Vizovické vrchovině, ze západu pak pohořím Chříby.

Kunovice byly od roku 1971 součástí města Uherské Hradiště jako jeho městská část. V roce 1990 občané v místním referendu vyjádřili svoji vůli město osamostatnit. 1. ledna 1991 se začala psát novodobá historie samostatných Kunovic. V roce 1997 byly Kunovice prohlášeny městem. Dnes zde žije 5 400 obyvatel.

Město má bohatou historii. Svědčí o tom množství archeologických nálezů již ze starší doby kamenné. V době velkomoravské na území dnešních Kunovic leželo několik osad, jejichž funkcí bylo sřezit přístup k centru Velkomoravské říše. Vojensko-strategická poloha Kunovic, ležících na křižovatce prastarých obchodních cest, hrála vždy v jejich dějinách podstatnou roli. První písemná zmínka o Kunovicích pochází z 13. ledna 1196, kdy zde byla datována listina olomouckého knížete Břetislava pro klášter Hradisko u Olomouce se zaznamenaným místem jednání - Cunovicz. Jméno pochází pravděpodobně od jména franckého knížete Kunráda – česky Kuna (Kuno), jehož potomci se nazývali Kunovici.

Pro svou výhodnou zeměpisnou polohu byly Kunovice zemědělskou oblastí známou ovocnářstvím, zelinářstvím a vinařstvím. Rozvoji průmyslu napomohlo vybudování železnice, Kunovice se staly důležitým nákladním a osobním železničním uzlem a spojkou mezi Vlárskou dráhou a tratí Břeclav - Přerov. Za první republiky zde byly dvě cihelny, mlýn s elektrárnou a začal se rozvíjet potravinářský průmysl. Kunovice

---

⁶ Viz Příloha č. 5.

jsou známy především výrobou letadel. Je zde letiště s mezinárodními parametry. Leteckou výrobu dnes připomíná unikátní letecké muzeum.⁷

Město dnes žije bohatým kulturním životem a místními tradicemi – především masopust, jízda králů a hody s právem se staly významnými kulturními akcemi, o kterých se hovoří v celém regionu Slovácka. Hlavní podíl na těchto tradicích mají místní folklorní soubory (Handrlák, Handrláček, Děcka z Kunovic, Kunovjánek a Merínek).

Obyvatelé Kunovic dosud nosí místní kroj při slavnostních příležitostech, jako jsou např. hody, Boží tělo, primice, který je společný i pro okolní Sady, Vésky, Míkovice, Podolí a Popovice. V průběhu několika staletí tyto obce příslušely pod jednu farnost a děti chodily do školy v Kunovicích, a proto se na tomto malém území mohl vytvořit osobitý krojový i nářeční ostrůvek, který je národopisnou podoblastí hradištského Dolňácka.

1. 2. ROZDĚLENÍ ČESKÝCH NÁŘEČÍ

Základním diferenčním znakem nářečí českého jazyka, podle kterého se tradičně rozlišují hlavní nářeční skupiny, jsou hlásky, jež vznikly z původního *y*, *ú*. Tyto samohlásky se přibližně do konce 14. století na většině území českého jazyka změnilly ve dvojhásky *ej*, *ou*, které jsou dodnes charakteristické pro česká nářečí v užším smyslu. Staré *y*, *ú* v té době přetrvalo jen v okrajových oblastech na východě českého jazykového území (dnes nářečí východomoravská a lašská). V dalším vývojovém stádiu pak došlo ve středomoravské oblasti ke změně nových dvojhásek opět v samohlásky, a to *é*, *ó*. Tehdy se také v lašských nářečích (v souvislosti s vývojem v sousední polštině) zkrátily všechny samohlásky. Původní *ú* dnes zůstává zachováno jen v nářečích východomoravských, původní *y* pak jen v jejich severní části, která se zhruba shoduje s etnografickým územím nazývaným Valašsko, kdežto na Slovácku původní *y* splýnulo ve výslovnosti s *i*, takže dnes zde existuje *i* jediné.

Území českého jazyka se z tohoto hlediska rozděluje do čtyř nářečních skupin. V Čechách je to skupina českých nářečí v užším smyslu, na Moravě skupina nářečí středomoravských a východomoravských nářečí, v české části historického Slezska

---

⁷ <http://www.mesto-kunovice.cz/a/kunovice>

skupina nářečí lašských, k nimž se podél hranice s Polskem přimyká polsko-český smíšený pruh.

Nářečí Kunovic se řadí do skupiny východomoravských dialektů. Hranice východomoravských nářečí proti nářečím středomoravským tvoří izoglosa *i/ý, ú × é, ó*, která probíhá západně od Lipníku nad Bečvou a Bystřice pod Hostýnem, východně od Holešova, Kroměříže, Klobouk u Brna a Hustopečí. Dále východomoravská skupina sousedí na severu s nářeční skupinou lašskou – hranice sleduje izoglosu *i/ý, ú × i/y, u*, která běží od severozápadu k jihovýchodu po hřebeni horského masivu Radhoště, Kněhyně a Vysoké mezi Rožnovem a Frenštátem pod Radhoštěm. Východomoravská skupina dosahuje na jihu státní hranice s Rakouskem a na východě se Slovenskem.⁸

Bohuslav Havránek ukázal, že celá oblast východomoravských nářečí tvoří přechodný pás mezi nářečími českými v širším slova smyslu a nářečími slovenskými, což vystihuje i jejich dřívější název východomoravská nářečí. Nyní se vyzdvihuje spíše jejich okrajový charakter z hlediska českého a středomoravského vývojového jádra a s tím související jejich archaický charakter ve vývoji českého národního jazyka.⁹

Při dnešním procesu vyrovnávání nářečí se vyvíjejí východomoravská nářečí v zásadě směrem ke spisovné češtině, kdežto nářečí záposlovenská směrem ke spisovné slovenštině. Staré nářeční přesahy oběma směry se přitom pozvolna likvidují a nové jevy, pokud jsou v nich mezi češtinou a slovenštinou rozdíly, šíří se z obou stran zpravidla přesně po hranici jazykovou a národní.¹⁰

Jaromír Bělič rozdělil v knize *Nástin české dialektologie* východomoravská nářečí do čtyř podskupin:

1. severní (valašská); 2. jižní (slovácká); 3. jihovýchodní (kopaničářská); 4. západní okrajové úseky – hranický, kelečský a dolský.¹¹

František Bartoš rozděluje moravkoslovenská nářečí do čtyř podřečí (slovenské, dolské, valašské, lašské) a každé podřečí je dále děleno do několika různorečí. Zařazení kunovického dialektu podle Bartoše tedy zní: podřečí slovenské, různorečí pomoravské.¹²

⁸ BĚLIČ, J. *Nástin české dialektologie*. Praha: SPN, 1972, s. 16 – 17.

⁹ CHLOUPEK, J. Diferenciace východomoravských nářečí. In DAVIDOVÁ, D. aj. *Mluvená čeština na Moravě*. Ostrava: FF OU, 1997, s. 52.

¹⁰ BĚLIČ, J. *Dolská nářečí na Moravě*. Praha: ČSAV, 1954, s. 19.

¹¹ BĚLIČ, J. *Nástin české dialektologie*. Praha: SPN, 1972, s. 16 - 17.

¹² BARTOŠ, F. *Dialektologie moravská*. Brno: Matice moravská, 1895, s. 25.

František Cuřín vymezuje nářečí podlužské, dolské, kelčské, valašské a nářečí kopaničářské.¹³

Současný jazykový zeměpis však vychází z Bělčova územního vymezení, podle něhož Kunovice náleží k **jižní podskupině východomoravských nářečí**, která navazuje zhruba jižně od Zlína a Valašských Klobouk na severní (valašskou) podskupinu a odtud se táhne jihozápadním směrem až k rakouským hranicím. Na západě sousedí s okrajovými východomoravskými nářečím – dolskými, v nichž se už tolik archaických rysů nezachovalo a které se přiblížily nářečím středomoravským.¹⁴

1.3. ZÁKLADNÍ ZNAKY KUNOVICKÉHO NÁŘEČÍ

Kunovice leží na levém břehu řeky Moravy a bezprostředně sousedí s územím dolského nářečí, protože od obcí s dolským nářečím je dělí pouze řeka Morava. Uvedu proto zásadní znaky, jimiž se jižní podskupina odlišuje od nářečí tohoto západního okrajového pásu východomoravských dialektů:

- neprovedení změny *aj* v *ej* (*daj, najstarší, krajčír* × *dej, nejstarší, krejčír*);¹⁵
- souběžně s touto změnou probíhá hranice přehlásky *a* v *e* (*kuřa, tela, sa, mňa/mja* × *kuře, tele, se, mňe/mje*);
- přibližně stejný průběh má i hranice infinitivu a přičestí minulého *ležat, klečat, ležál, klečál* × *ležet, klečet, ležél, klečél*;
- ve 3. osobě plurálu sloves IV. třídy vládnou ve východomoravských nářečích koncovky *-í, -á, -ia, -ija, -ijá, -ijú, -ijú*, kdežto v západním pásu se vyskytují jen koncovky *-ijú, -ijou* (*nosí, nosá, nosija, nosijá, nosijú/-ijú*).¹⁶

Typ dolského nářečí, který sousedí s Kunovicemi, má místo původního *y* dvojhlásku *ej* (*bejk, starej strejc, outerej*). Kromě toho je *ej* zaměňováno také za staré *i* po všech sykavkách i po *l* (*cejtit, počejtat, šcejpat, třejski, višejvat, sejkorka, křežek, nožejk, mňezejc, malejček, blejš, lejčit, lejbit se, bez husej, bez nošej*). Za staré *ú* je zde *ou* (*houser, nesou, mouka, i* za *ú*, které se nezměnilo v *i* *plouca, poklouzat, klouček, loubat*) a *ou* nahrazuje částečně i *ú* ze starého *ó* (*doule, louňi, baboufka, jaloufka,*

¹³ CUŘÍN, F. a kol. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha: SPN, 1977, s. 185 - 186.

¹⁴ Viz Příloha č. 3.

¹⁵ CUŘÍN, F. a kol. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha: SPN, 1977, s. 184.

¹⁶ BĚLIČ, J. *Nástin české dialektologie*. Praha: SPN, 1972, s. 265 - 266.

louško, schouza, rouža). Dvojhlasý *ej, ou* jsou zde hojnější než v samotných českých nářečích.¹⁷

Většina uvedených znaků dolských nářečí se shoduje s nářečemi českými, a proto je při vymezování znaků východomoravských nářečí proti spisovnému jazyku už nebudu zmiňovat. Jižní podskupina se proti českému spisovnému jazyku tedy vyznačuje těmito základními diferencemi:

- zachovalo se *u, ú* (*cuzí, ludé, klíč, nesú, múku*) × *i, ou* (*cizí, lidé, klíč, nesou, mouku*), nejdále na východ pronikla změna v typu *cuzí*;¹⁸
- nezúžené *é* (*polénko, řéct, prstének, zelé*) × *i* (*polínko, říct, prstýnek, zeli*);
- krátké samohlásky (*jama, blato, chtět, dat*) × (*jáma, bláto, chtít, dát*);¹⁹
- asimilace *sh* na *zh* (*zhodit, na zhledanou, zhořat, zháňat*) × *sch* (*schodit, na schledanou, schořet, schánět*);
- zachovávají se skupiny *šč, žž* (*ščáva, ščepovat, ščestí, ujížžat, žžár*) × *št, žď* (*šťáva, štěpovat, štěstí, ujížďet, Žďár*);²⁰
- dvojí *l*: *l* střední a *l* tvrdé, které se v některých nářečích obaluje – *u* (*psali - psál/psáu, hlava/huava*) × *jediné l* (*psali, psal, hlava*);
- singulár maskulin přičestí minulého sloves, která mají samohlásku v kmeni, má tuto samohlásku zdlouženou (*šél, dostál, prosíl*) × (*šel, dostal, prosil*);
- měkké sklonění podstatných jmen typu *kameň, studňna, koza* (*bes kameňa, ve studňni, pekárňa - fpekárňi, bes koze – o kozi*) × (*kámen, studna - ve studně, pekárna - fpekárňe, bes kozi - o koze*);
- 7. pád množného čísla má koncovku –*ma* (*s kočkama, s děčkama, s komárama*) × (*s kočkami, s děcky, s komáry*);
- jednotný tvar přechodníku přítomného (*stoja, buďa, seďa*);
- neurčitá zájmena a zájmenná příslovce s *ne-* (*negdo, negde*) × *ňe-* (*ňegdo, ňegde*);
- většinou znělá výslovnost párových souhlásek na slovním předělu i na švu morfémů (*g mostu, kuz masa, zme, kubme*) × (*k mostu, kus masa, sme, kupme*);
- slabiky *ji- jí-* na počátku slova se v dialektu vyskytují bez *j-* (*iskra, inovatka, iní, nait*) × (*jiskra, jinovatka, jiní, najít*);

¹⁷ BĚLIČ, J. *Dolská nářečí na Moravě*. Praha: ČSAV, 1954, s. 32. Dnes v této oblasti dolských nářečí dvojhlasý *ej* používá jen nejstarší generace a rozložení výskytu *ou* a *ú* je u mladých mluvčích již shodné jako ve spisovném jazyku.

¹⁸ CUŘÍN, F. a kol. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha: SPN, 1977, s. 185.

¹⁹ Tamtéž, s. 184.

²⁰ Tamtéž, s. 185.

- podoby s *-a-* v infinitivech sloves typu začne (*začat, rozžat, nažat*) × (*začít, rozžít, nažít*);
- dloužení *o* před *j* a *ň* (*dóji mléko, hoňi, zvoňi*) × (*doji mléko, hoňi, zvoňi*);
- koncovka *-u* ve 2. pádu jednotného čísla některých neživotných podstatných jmen měkkého sklonění (*plaču, čaju*) × (*pláče, čaje*);
- koncovka *-om* ve 3. pádu množného čísla podstatných jmen mužského a středního rodu (*pekařom, kolenom, kamnom*) × (*pekařúm, kolenúm, kamnům*);
- koncovka *-och* v 6. pádu množného čísla podstatných jmen mužského a středního rodu (*chlapcnoch, kamnoch, hadoch*) × (*chlapcích, kamnech, hadech*);
- v 2., 3. a 6. pádu jednotného čísla ženského rodu tvrdých přídavných jmen a zájmen (*bez našej, g novėj, o druhėj*) × (*bez naší, k nové, o druhé*);
- vyrovnání skloňování zájmen s tvrdým skloněním přídavných jmen (*s tím novím, bes tich, s tima*) × (*s tím, bez těch, s temi*);
- nestažené podoby zájmen *můj, tvůj, svůj* (*mojého, tvojemu, svojem*) × (*mého, tvému, svém*);
- naznačení životnosti ve tvarech 1. pádu mužského rodu číslovek (*dvá, obá, třé, štyré chlapci, dva, oba, tři, štyry zámky*) × (*dva, oba, tři, čtyři chlapci i zámky*);
- v přičestí minulém sloves II. třídy, jejichž kmen končí na souhlásku, není *-nu-* (*pohl, uschl, všiml*) × (*pohnul, uschnul, všimmul*);
- v 2. osobě jednotného čísla minulého času má osobní morfém podobu *-s/-z* (*dálz mu to, býls tam, tys to našla*).

1.4. SROVNÁNÍ NÁŘEČNÍCH ZNAKŮ S DNEŠNÍ PODOBOU

Jak jsme již uvedli výše, mluva kunovického obyvatelstva nebyla a není samostatným nářečím. Náleží do dolských nářečí, do nářeční skupiny východomoravské (neboli moravskoslovenské) do jižní podskupiny. Znaky jsme zkoumali v dotazníku. Podle slov *smutnú, Francúzi, muchy, borovicu, susedních, mají, chvílu* se zachovává *u, ú*. U starší generace stále, u mladší generace v menší míře.

Výraz *odpoledňa* spadá do skupiny měkkých skloňování podstatných jmen typu *kameň, studňa, koza*. Můžeme říci, že je tento výraz užíván oběma generacemi.

Podoby s *-a-* ve slovesech *nelekajte sa, vytrácali sa*, v příslovci *přeca*, v podstatném jménu *obcách* jsou stále používány oběma generacemi. U mladší generace se nářeční prvky postupně stírají.

Zachovávají se skupiny *šč, žž* (*ščáva, ščepovat, ščestí, ujížžat, žžár*) × *št, žd'* (*štáva, štěpovat, štěstí, ujždět, Žďár*). V dotazníku byla nabídnuta dvě slova: *neboščík* a *dopuštění*. Oba výrazy jsou používány starší generací. Mladší generace používá už spisovnou formu *nebožtík* a *dopuštění* ve velmi malé míře.

Jednotný tvar přechodníku přítomného (*stoja, buďa, seďa*) je starší generací ještě stále užíván. Avšak mladší generace dává přednost spisovnému tvaru slovesa *stojí*, ale v menší míře (10%) i nářečnímu *stóji*, kde lze hovořit o další změně - dloužení *o* před *j* a *ň*. Ta se ještě u obou generací zachovává. Podobně je tomu u slovesného tvaru *zvóní*.

2., 3. a 6. pád jednotného čísla ženského rodu tvrdých přídavných jmen a zájmen (*bez našíj, g nověj, jalovcověj, sa každěj, téj, o druhěj*) × (*bez naší, k nové, jalovcové, se každé, té, o druhé*) používají obě generace.

Nezúžené *é* (*polénko, řéct, prstének, zelé, modlení*) × *í* (*polínko, říct, prstýnek, zeli, modlení*) je užíváno oběma generacemi.

7. pád množného čísla má koncovku *-ma* (*s kočkama, s děčkama, s komárama, pěsničkama*) × (*s kočkami, s děcky, s komáry, pěsničkami*). Je stále zachován u starší generace, u mladší generace jen velmi málo (5%). Preferují spisovný tvar.

Slabiky *ji-, jí-, je-* na počátku slova se v dialektu vyskytují bez *j-* (*iskra, inovatka, iní, náit, ich, iných, izbě, ináč, enom*) × (*jiskra, jinovatka, jiní, najit, jich, jiných, jizbě, jinak, jenom*). Starší generace používá neustále, mladší preferuje jen zřídka. Slovo *izba* už vůbec žáci nepoužívají. Místo toho užívají spisovné formy *pokoj, místnost*. Je to způsobeno tím, že tento výraz je již archaický.

Singulár maskulin příčestí minulého sloves, která mají samohlásku v kmeni, má tuto samohlásku zdlouženou (*šel, dostál, prosil, přišel, mlví l- mívil*) × (*šel, dostal, prosil, přišel, mluvil*). Oběma generacemi jsou tato slovesa používána. Můžeme zároveň hovořit o dvojí *l*: *l* střední a *l* tvrdé, které se u mluvy starší generace v kunovickém nářečích obaluje – *ų* (*psali - psál/psáu, hlava/hųava*) × *jediné l* (*psali, psal, hlava*). Mladší generace již *obalované l* nepoužívá.

Naznačení životnosti ve tvarech 1. pádu mužského rodu číslovek (*dvá, obá, třé, štyré chlapci, dva, oba, tři, štyry zámky*) × (*dva, oba, tři, čtyři chlapci i zámky*) je stále používáno oběma generacemi. *Čtyré* - konsonantické *e* se dloužilo analogií s *i-kmeny* v tvar *čtyřé*. Ten je dnes v podobě *štyřé* dochován pod vlivem sklonění adjektivního.

Většinou zněla výslovnost párových souhlásek na slovním předělu i na švu morfémů (*g mostu, kuz masa, zme, kubme*) × (*k mostu, kus masa, sme, kupme*). U nepravidelného

tvary slovesa být v 1. osobě plurálu *zme* bylo zjištěno, že i mladší generace tímto výrazem hovoří v nadpoloviční většině, starší generace má výraz ve své mluvě stále.

Krátké samohlásky (*jama, blato, chtět, dat, mak, hrach*) × (*jáma, bláto, chtít, dát, mák, hrách*) jsou zachovány u obou generací do dnešních dní.

Ostatní jevy nebyly zkoumány prostřednictvím dotazníku, ale formou dotazů. Starší generace používá asimilaci *sh* na *zh* neustále, mladší generace jen velmi málo.

Koncovka *-u* ve 2. pádu jednotného čísla některých neživotných podstatných jmen měkkého sklonění *plaču* je stále používána starší generací, u mladší generace se nářeční prvky stírají.

Koncovka *-om* ve 3. pádu množného čísla podstatných jmen mužského a středního rodu (*pekařom, kolenom, kamnom*) × (*pekařúm, kolenúm, kamnům*) a koncovka *-och* v 6. pádu množného čísla podstatných jmen mužského a středního rodu (*chlapcoch, kamnoch, hadoch*) × (*chlapcích, kamnech, hadech*) je starší generací stále užívána, v malé míře i mladší generací.

Vyrovnaní skloňování zájmen s tvrdým skloněním přídavných jmen (*s tím novím, bes těch, s tima*) × (*s t'ím, bez t'ech, s t'emi*) je u obou generací.

Nestažené podoby zájmen *můj, tvůj, svůj* (*mojého, tvojému, svojém*) × (*mého, tvému, svém*) jsou používány oběma generacemi.

V přičestí minulém sloves II. třídy, jejichž kmen končí na souhlásku, není *-nu-* (*pohl, uschl, všiml*) × (*pohnul, uschnul, všimnul*). Lze hovořit o omezené míře užívání mládeže. V 2. osobě jednotného čísla minulého času má osobní morfém podobu *-s/-z* (*dálz mu to, býls tam, tys to našla*). Zde lze hovořit o hojném užívání u obou generací.

1.5. NÁŘEČÍ Z HLEDISKA KULTURY A VYUČOVÁNÍ ČESKÉMU JAZYKU

Nářečí, neboli dialekt, je nespisovná mluva, která je používána v různých částech českého jazykového území.

František Cuřín definuje nářečí takto: „*Nářečím přitom rozumíme víceméně ustálenou místní obměnu celonárodního jazyka, zeměpisně vymežitelný soubor jazykových prostředků, který slouží jako nástroj dorozumívání pouze části národa, a to jen v oblasti běžného denního styku.*“²¹

²¹ CUŘÍN, F. a kol. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha: SPN, 1977, s. 157.

1.5.1. REGIONALISMUS VE VYUČOVÁNÍ ČESKÉMU JAZYKU

Studium nářečí má velký význam i pro učitele českého jazyka. Učitel, který zná rodné nářečí žáků, má snadnější práci ve škole. Jelikož ví, jaký je rozdíl mezi nářečím žáků a spisovným jazykem, umí dobře posoudit, jakým jevům se ve vyučování musí věnovat více a jakým méně. Znalost nářečí napomáhá učiteli uvědomit si, se kterými gramatickými jevy mají žáci problémy a které jim působí obtíže v různých krajích České republiky v přístupu ke spisovnému jazyku.

Hlavním úkolem základní i střední školy ve vyučování českému jazyku je naučit žáky ovládat aktivně jazyk spisovný, znát jeho systém, jeho normu i kodifikaci, jeho stylové rozvrstvení. Na vyšším stupni se tato znalost prohlubuje výkladem o jiných útvarech národního jazyka a o jeho vývoji i místě ve světě. Střetávání spisovné češtiny s jinými útvary ve vědomí žáků počíná jejich vstupem do školy. Protože jejich hlavním dorozumívacím prostředkem v denním životě je interdialekt nebo nářečí, jsou tyto útvary (zeměpisně vymezené) hlavní oblastí regionálních jevů, již je možné a potřebné ve škole využít.

Aby učitel mohl s regionálními jevy ve škole pracovat, musí je ovšem sám znát, musí znát jejich místo v nauce o českém jazyce a v jazykovém systému. Proto se může také práce dařit především těm učitelům, kteří sami aktivně regionální materiál sbírají nebo aspoň sledují, mají o něj zájem, znají metody práce s ním, umějí jej vyložit a zařadit a nepřijímají nekriticky staré přežilé a někdy i lokálním vlastenectvím nadnesené výklady historické. Dnes takových zájemců a regionálních badatelů mezi učiteli bohužel ubývá, často pro nedávné nepochopení takové práce v nadřazených složkách, nebo pro nedostatek času a nemožnost publikace.²²

Nářečí českého jazyka jako jev historický začala vznikat a postupně se vyvíjet od prvních jen českých hláskoslovných (a později i tvaroslovných) změn, tj. asi od 12. století. Projevují se v nich už rozdíly v rozšíření a proniknutí nejstarší české hláskové změny, přehlásky *a* v *ě* (v Čechách *duša* – *dušě* - *duše*, na Moravě od Vysočiny *duša*, v Čechách a na Hané *jestřáb*, na Opavsku *jestřab* apod.), avšak vývojové změny probíhající na přechodu od období praslovanského k období pračeskému v 9. a 10. století (stahování, zánik nosovosti, vývoj jerů) na vznik a vývoj českých nářečí vliv v postatě neměly. Obecně se předpokládá, že se jednotlivé základní

---

²² CURÍN, F. *Regionální prvky ve vyučování českému jazyku*. Praha: SPN, 1977, s. 9.

hláskové změny šířily od středočeského kulturního centra státu k okrajům Čech a dále na východ na Moravu a do Slezska.

1.5.2. NÁŘEČÍ VE ŠKOLE

Při zařazování, hodnocení a využití nářečních jevů ve škole je si třeba uvědomit stupňovité rozložení nářečních znaků, jejich omezené pronikání na východ (Moravu) a z toho plynoucí celkovou větší archaičnost hlavně nářečí na východní Moravě, dále pak rozdíl mezi nadnářečím (zvláště obecnou češtinou) a nářečím, mezi znaky základními a vedlejšími atd. Je tedy samozřejmé, že učitel musí místní nářečí předem poznat, musí znát jeho místo mezi ostatními nářečím a jeho základní znaky, znaky zanikající a znaky živé atd. Nemusí a často ani nemůže znát vše. Zůstává neznámá především skladba a slovní zásoba. Nelze žádat po každém učiteli, aby byl regionálním badatelem. Lze však žádat, aby měl pro regionální jevy porozumění, aby se s nimi, pokud jsou už někde popsány, seznámil a aby pozoroval řeč svých žáků i okolí. Poučení najde jednak v odborných publikacích a člancích jazykových, jednak v regionálních monografiích, zvláště v monografiích okresů a oblastí. Pro Moravu je např. rozsáhlá sbírka takových monografií shrnuta pod název *Vlastivěda moravská*, v Čechách vycházely monografie nejednotně a nekoordinovaně především péčí místního učitelstva. K popisům nářečí v těchto monografiích je třeba přistupovat obezřetně a kriticky. Nejčastěji podávají popis nesystematický, spíš jen zajímavosti a náhodné pozorování bez hlubšího rozboru, někdy i bez porozumění věci.²³

1.5.3. NÁŘEČÍ ŽÁKŮ

Pramenem poznání místního nářečí je také řeč žáků, zvláště mladších. Ještě značná část jich se při vstupu do základní školy setkává se spisovným jazykem poprvé ve větší míře, a to hlavně s požadavkem aktivně se s ním seznamovat a aktivně ho užívat.

Střetání místního nářečí, které dítě zná z domova, s obecnou češtinou žáků jiných a hlavně se spisovným jazykem je zvláště v oblastech nářečně zachovalých problém složitý. Je sice pravda, že u nejmladších generací je nářečí na ústupu a že zvláště v Čechách a na západní Moravě silně proniká obecná čeština, ale v jiných oblastech, především na východní Moravě a ve Slezsku, je dialekt ještě poměrně zachován a je

---

²³ CURÍN, F. *Regionální prvky ve vyučování českému jazyku*. Praha: SPN, 1977, s. 16.

prostředkem dorozumívání v denním běžném styku. Dále se často projevuje dost zajímavý jev, že žáci si přinášejí do školy starší vrstvu nářečí, vrstvu dědečků a babiček. Je to pochopitelné zvláště dnes, kdy péče o děti v době matčina zaměstnání bývá svěřována prarodičům. Mohou se tak objevit nářeční prvky i u dětí ve velkých městech. Když žáci mluví nářečím, neměl by se jim nikdo ze spolužáků a učitelů posmívat, protože by mohl hlavně žáky mladšího školního věku traumatizovat a od školní práce odrazovat. Jak František Cuřín ve své publikaci konstatuje: „*Nářečí totiž není nějaký méněcenný útvar národního jazyka, nějaké muzeum starých zaniklých nebo zanikajících jevů, má jen jiné (omezenější) vyjadřovací možnosti a jiné funkce než jazyk spisovný. U dětí je nadto nářečí projevem příslušnosti k rodině, obci atd. a soudržnosti s nimi a urážet nářečí znamená pro ně často urážet domov, rodinu.*“²⁴

Možnosti využití nářečí ve školách mohou být mnohačetné. František Cuřín ve své publikaci *Regionální prvky ve vyučování českému jazyku* zmínil dvě možnosti.

- a) Zvláště u žáků v nižších třídách je nářečí podkladem, na němž (a často proti němuž) se ve vědomí žáků postupně buduje hláskový a tvarový systém spisovného jazyka v jeho podobě mluvené i psané. Zde se nářečních jevů využívá zpravidla nikoli k výkladu, k osvětlení souvislostí a problémů, ale počítá se s ním jako s daným faktorem a podle něho se výcvik zaměřuje, volí se cvičení. Znalost nářečních jevů také učitelé pomůže stanovit hloubku, obšírnost a zaměření výkladu a výcviku, na něž učebnice samozřejmě nemůže pamatovat. Pro příklad: nácvik vyjmenovaných slov v moravskoslovenské oblasti bude vypadat jinak než např. v Čechách.
- b) U starších žáků a na střední škole se využívá znalosti nářečních faktů jako ilustračního materiálu při výkladech a jazyce, o jeho vývoji a dělení, o vývoji a změnách slovní zásoby atd. Nářečí samo tu může být objektem poznání jako reprezentant nářečí vůbec. Je ovšem samozřejmé, že tyto dva přístupy nelze ve škole striktně oddělit. Lze postupovat podle jazykových plánů, a to hláskosloví, výslovnosti, pravopisu, tvarosloví a slovní zásoby.²⁵ Hláskoslovné rozdíly mezi českými nářečimi nejsou dány jen provedením nebo neprovedením historických změn, frekvencí jednotlivých hlásek apod., nýbrž projevují se také výrazně v artikulaci některých hlásek, především

---

²⁴ CUŘÍN, F. *Regionální prvky ve vyučování českému jazyku*. Praha: SPN, 1977, s. 16.

²⁵ Tamtéž, s. 17.

samohlásek. Tyto rozdíly jsou výsledkem specifického vývoje hláskového systému v jednotlivých nářečích a projevují se především různou otevřeností nebo zavřeností samohlásek, změnami a zvláštnostmi v kvantitě samohlásek a přežíváním některých jevů ve výslovnosti.

Z fonetiky je známo, že výslovnost dlouhých středových a vysokých samohlásek (*é, ó, í, ú*) je obecně zavřenější než výslovnost samohlásek krátkých, kdežto výslovnost nízké dlouhé samohlásky *á* je otevřenější než výslovnost krátkého *a*. Ve výslovnosti krátkých samohlásek pak existují nářeční rozdíly a rozdíly mezi výslovností nářeční a spisovnou. Lze také konstatovat, že artikulační jevy, způsoby artikulace jednotlivých hlásek jsou u příslušníků nářečí nejpevnější a že se nejhůře odstraňují, kdežto odlišným asimilačním a disimilačním jevům ve skupinách souhlásek, nářečním jevům tvaroslovným a jevům slovníkovým se mluvčí vyhne, odnaučí nebo si odvykne poměrně snadno a brzy. Například převážně moravská užší výslovnost samohlásky *e* přetrvává u jednotlivých mluvčích i v českém prostředí po celý život, u slezskomoravských mluvčích přetrvává rozlišování výslovnosti *i* a *y*.

Česká nářečí se po stránce tvaroslovné neliší tolik jako po stránce hláskoslovné, a proto podstatně rozdílných problémů na celém území není mnoho. Je třeba si však uvědomit, že se nářeční tvarosloví jako celek téměř všude liší od tvarosloví spisovného. Spisovný jazyk byl za obrození kodifikován v podstatě podle normy humanistické a nepřijímal tvary nářeční. Má proto některé tvary, které se téměř v žádném nářečí jako běžné nevyskytují. Například 7. pád plurálu všech vzorů končí v nářečích koncovkou *-ma* nebo *-mi* (*pánama, ženama, mužemi*), ale spisovný jazyk zachovává podoby staré (*pány, ženami, muži*). Proto se všude žák spisovnému tvaroslovnému systému musí učit, a to vždy na pozadí svého tvarosloví nářečního nebo obecně českého. Je samozřejmé, že rozdíly mezi nářečními a spisovnými tvary nejsou ve všech pádech a osobách.²⁶

Co se týče slovní zásoby, lze hovořit o rozdílech. Například *bramboru* se v různých krajích říká *bandor, bambol, bobál, zemský jabko, zemák, ertepla, artepla, grumbír, kartofle, kobzol* atd. Dobrou příležitostí k využití oblastních jazykových jevů dávají literární díla, která se ve škole probírají a čtou. Nebudeme zde mluvit o vyučování literatuře. Řekneme jen, že nelze dobře rozšiřovat látku

---

²⁶ CUŘÍN, F. *Regionální prvky ve vyučování českému jazyku*. Praha: SPN, 1977, s. 23.

předepsanou osnovami o takové lokální autory a díla, jež nemají zvláštní uměleckou hodnotu, jen pro jejich lokální prvky tematické a jazykové. Tak například by měl obyvatel střední Moravy něco vědět o R. Těsnohlídkovi, Ostravan o P. Bezručovi, obyvatel Chodska o J. Š. Baarovi a obyvatel Podkrkonoší o A. Staškovi apod. Z těch autorů, kteří do osnov pojati jsou, je vhodné volit pro rozbor ta literární díla, která tematicky i jazykově čerpají z oblasti té které školy.

1.5.4. VÝZKUM NÁŘEČÍ NA ZŠ

Náš výzkum byl prováděn na ZŠ v Kunovicích u žáků 9. tříd. Byla jsem obeznámena tím, že pracují s učebnicemi *Český jazyk pro 9. ročník základní školy* od nakladatelství SPN od *Vlastimila Styblíka* a kolektivu. Bylo zjištěno u vyučujících českého jazyka, že k tématu nářečí se přiklání jen v menší míře, protože podle osnov nemají tolik času, aby se jím zabývali příliš dlouho. Když jsem nahlédla do vydání těchto učebnic od 6. - 9. ročník, tak jsem zjistila, že ve všech učebnicích mimo učebnici určenou pro 7. ročník, jsou témata nářečí zařazena. V učebnici pro 6. ročník jsou nářečí velmi pěkně zpracována na stranách 8 a 9. Je zde i zobrazena barevná mapa, kde jsou zakreslena jednotlivá česká nářečí. V učebnici pro 8. ročník najdeme příklady českých nářečí. Mezi nimi i úryvek z knihy *Slovácko sa súdí* od Zdeňka Galušky s názvem „Střešně sa začaly zapalovat“ na straně 9:

„Byl dobrý rok, slůnečka aj děšča dostatek a haluze sa pod střešňama enom ohybaly. Nejnebezpečnější ftáci krúžili kolem tychto darů přírody - ftáci, ale bez péři - klučiska z dědiny. Brabec je také zloděj fták, který si enom zobne, ale dyž si «zobne» taký Francek Lušnůj, tož hnedkaj na stromě chybi pět kilo.

Nebylo stromu, na kterém by Francek neokoštoval. Věděl o vseckých střešňách, marhulách, jabkách aj hruškách v celėj dědině. A dyž sa začaly «zapalovat», tož hnedkaj referoval klukom a po jeho rozkazu «Idem na ně!» ostál strom ožraný, jak dyby naň sedly kobylky.²⁷

Dle výzkumného šetření jsme zjistili, že výrazy *aj* a *tož* používá 50% žáků i v dnešní běžné řeči. Zachované *šč*, už je užito jen v 10% zastoupení u výrazu *dopuščění*. Adverbium *enom* má 40% zastoupení u žáků 9. tříd. Výraz *dyž* je použit u 30% žáků. *Střešňu* používá jen 10% žáků, *marhulu* 20%, *jabko* - 85% žáků.

²⁷ STYBLÍK, V. a kol. *Český jazyk pro 8. ročník ZŠ*, Praha: SPN, 1998, s. 9.

Zadáním bylo, aby žáci úryvek převedli do jazyka spisovného. To považuji za velmi přínosné. Dokonce jsem se s tímto učivem setkala na praxi v září 2008 na ZŠ Janouškova v Brně. Žáky toto cvičení velmi zaujalo a já jsem jim mohla dát vysvětlení jednotlivých jevů, poněvadž z kraje moravskoslovenského nářečí pocházím. V učebnici pro 9. ročník je dialekt taktéž zmíněn na straně 18. Rovněž zde se jedná o námět Zdeňka Galušky: „Živly:“ *«Gramlavé paprče máš při kreslení, že je haňba se na to podívat! » Pravili slečna učitelka Franckovi Pagáčovému. «A z přírodopisu máš baňu jak stodolu...» Zavřeli « knihu hříchů», rozhlédli sa po třídě a optali sa: «Který z vás ně může povědět, jaké známe živly? »*

Ani šabla z pochvy by tak rychlo nevyletěla jak Franckova ruka. Vyšponoval sa jak liniál a vyhrkl: «...sím vođu, oheň a víno! »

«Prosím ta, Francku, co to vykládáš - víno..., » «divili sa, «jak došéls na víno? »

«...sím, já sem na to nedošél, ale naši stařenka. Dyž jednú načapali stařečka ve sklepe na víně, tož sem čúl, jak vyběřekli: «Už je zasěj ve svém živlu! »

Slečna učitelka najprv vyvalili oči, potem im jaksi zaškubalo v kútkoch a honem cosi hledali v šúplati...A dyž sa to stařeček dověděli, div tenkrát Francka očima nespálili a prohlásili, že nevijú, po kem ten šušniflinta je. Ale pokád' si lidé pamatovali, tož sa dycky chválili, že je po nich.²⁸

Jak jsem již uvedla, je velmi těžké dialekt zařadit do samostatného tématu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, konkrétněji tedy do školního vzdělávacího programu jednotlivých základních škol. Ale podle mé dosavadní praxe na ZŠ mohu říci, že by bylo přínosné věnovat tomuto tématu více hodin v předmětu český jazyk, protože nářečí již pomalu mizí mezi žáky. Při výzkumu u žáků 9. třídy na ZŠ v Kunovicích jsem osobně procházela mezi lavicemi a sledovala, jak se žáci vyplnění dotazníku zhostí. Velmi je to zaujalo, protože už dlouho jim nebylo nic podobného předloženo ve výuce českého jazyka. Ptali se mě, čemu nerozuměli a vyplnili všechno podle pokynů. Co nevěděli, raději nevyplňovali. Magistra Grygarová byla velmi ráda, že jsem obohatila výuku tímto tématem. Říkala mi, že v 9. ročníku tématu nářečí věnuje dvě hodiny za školní rok.

Je pochopitelné, že žáci z Čech budou mít větší problémy s převáděním těchto textů do spisovné mluvy, protože mnoho výrazů, které se používají na Moravě, v Čechách

---

²⁸ STYBLÍK, V. a kol. *Český jazyk pro 9. ročník ZŠ*, Praha: SPN, 1996, s. 18.

nejdou známy. Naopak při převodu z českých nářečí, budou mít problémy žáci z Moravy.

Můžeme říci, že jen ve folklorních kroužcích je ještě nářečí dosti zachováno v podobě folklorních písní, které jsou zpívány mládeží v dialektu. V dětském folklorním kroužku *Merínek* zpívají lidové písně chlapci a děvčata z prvního stupně ZŠ Kunovice, jako například *Ztratila jsem fjertúšek, Eliška, Když jsem šla na trávu* a mnoho dalších, které jsou zpívány v nářečí. To si mnohdy ani děti neuvědomují, že zpívají v nářečí a je to pro ně spontánní projev.

Dále může být nářečí využito v předmětu hudební výchova. Nahlédla jsem do několika učebnic pro ZŠ. Zejména do učebnic z nakladatelství *SPN, Fortuna, Jinan, Nová škola* a *Velryba*. V učebnici pro 1. ročník se neobjevují nářeční písně, avšak v učebnicích pro 2. ročník už můžeme najít moravské písně jako jsou: *Dú kravičky dí, Dybych já věděla, Mám já lúčku, Má maměnka cosi má* a *Maličká su*. V hudebních výchovách pro 3. ročník se žáci učí tyto písně: *Tancuj, tancuj, vykrúcaj; Vrt' sa, děvča* a *Lúčka zelená*. Pro 4. ročník jsou vypsány tyto písně: *Lesti tá, synečku; Na té lúce zelené; Tancuj, tancuj, vykrúcaj; Voděnka studená* a *Beskyde, Beskyde*. Pro 5. ročník: *Sivá holubičko, kdes byla*. Pro 6. ročník jsem moravské písně nenašla. Pro 7. ročník: *Aj, tam na dolince; Co to tam šupoce; Spadla mi šablička; Vrt' sa, děvča; Ej, od Buchlova; Ej, láska, láska; Ej, vy páni, vy; Jakú sem si frajirenku; V Hodoníně za vojáčka* a *Voděnka studená*. V učebnicích pro 8. ročník se objevuje známá píseň *Okolo Hradišča*. Pro 9. ročník se mají žáci naučit tyto lidové písně: *Jakú sem si frajirenku* a *Otvírajte sa, strážnické brány*. Je vhodné, aby učitel hudební výchovy byl obeznámen s tématem nářečí a vysvětlil jim změny, které zde proběhly.

Nesmíme také zapomenout na každoroční slavnost - hody. To, že se hody jako jeden z prastarých lidových zvyků udržely do dnešních dnů, je zásluha lidí, kteří ctí pradávne tradice svých předků a neváhají každoročně obětovat svůj čas, pohodlí a také finanční prostředky. Zde rovněž mladí neboli „*hodová chasa*“ tancují v rytmu lidových písní, jsou oblečeni v kroji a zpívají v místním nářečí.

Dále jsem také navštívila ZŠ v Uherském Hradišti a nahlédla jsem do Školního vzdělávacího programu ZŠ UNESCO. Téma nářečí zde není příliš zdůrazněno, nejsou zde uvedeny ani čtyři hlavní skupiny českých nářečí. Pro 4. ročník je zmíněna spisovná, hovorová a nespisovná mluva. V 5. ročníku spisovné tvary slov v psaném a mluveném projevu. V 6. ročníku zvuková stránka jazyka - spisovná a nespisovná výslovnost – žák

by měl rozlišovat spisovnou výslovnost a výslovnost ovlivněnou nářečím. Dále téma rozvrstvení národního jazyka - spisovný jazyk a nespisovné útvary – žák by měl rozpoznat jazyk spisovný a nespisovný, dále definovat, co je nářečí.

V porovnání se ŠVP ZŠ Červená cesta v Kunovicích je učivo podobné. Pro 6. ročník je vymezeno odlišení spisovného a nespisovného jazyka (nářečí a obecná čeština) a zdůvodnění jejich užití, dále spisovná a nespisovná výslovnost. Pro 8. ročník je program: spisovná výslovnost českých a běžně užívaných cizích slov. V 9. ročníku má žák přehled o slovanských jazycích, orientuje se ve vývoji českého jazyka, měl by dbát na spisovnou výslovnost, dále psát a vyslovovat slova přejatá.

Bylo by přínosné oba školní vzdělávací programy více propracovat a tématu nářečí dát více prostoru. Je škoda, že toto téma není zařazováno do školních vzdělávacích programů. Je důležité, aby žáci již na základní škole byli s pojmem dialekt obeznámeni ve větší míře.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem naší práce je zjistit, zda rozumí nářečním textům starší a mladší generace v Kunovicích a nejbližším okolí. Do jaké míry je v těchto generacích živé a při jakých okolnostech ho používají. Naším předpokladem je, že přes veškerý tlak médií i nutnosti užívat spisovnou češtinu v komunikaci ve škole nebo na úřadech se u starší generace nářečí ještě stále zachovává, je užíváno ve velké míře, mezi mladší generací se ještě v malém množství také udržuje.

2.1. DOTAZNÍKOVÁ METODA

Dotazníková metoda je nejvhodnější pro ověření daných hypotéz. Je to metoda, kdy výzkumník předkládá zkoumaným osobám (respondentům) soubor otázek. Účelem výzkumu je získání měřitelných údajů.

Dotazníková metoda slouží k hromadnému získávání informací a vyžaduje důkladnou teoretickou přípravu. Otázky by měly být jasné, konkrétně formulované a jednoznačné. Dotazník by neměl zasahovat do soukromého života zkoumaných osob a měl by být anonymní – dotazovaní by měli mít jistotu, že jejich odpovědi nebudou zneužity. Dotazníková metoda je přínosná pro velký počet dotazovaných. Čím více respondentů je, tím je výzkum kvalitnější. Z tohoto důvodu se výzkum snažíme provádět ve velkém prostoru a oslovujeme velký počet osob.

Jistě má tato metoda také své nevýhody. Nedochozí k přímému kontaktu mezi výzkumníkem a zkoumaným. To může někdy ovlivnit stanovisko respondentů ke kladeným otázkám, poněvadž – zejména v případě našeho dotazníku – děti například znají slovo z doslechu, ale napsané jim připadá cizí. Otázky mohou být třeba jinak pochopeny, a to pak vede k problémům při zvolení správné odpovědi. Výzkumník by měl hned v úvodu seznámit respondenty se základními informacemi, které se dotazníku týkají a v případě dotazů by měl zasáhnout a problém vyřešit. Nevýhodou také může být, že do dotazníku nemůžeme zahrnout všechny otázky, které se problematiky týkají. Dotazník by byl příliš rozsáhlý. Z tohoto důvodu musíme pečlivě volit ty nejvhodnější otázky, které musí být bezpodmínečně do dotazníku zahrnuty. Výzkumník v tomto případě nemůže dotazované osoby blíže poznat. Opírá se o údaje, které byly vyplněny v dotazníku.

Výhodou této metody je, že může být osloven velký počet dotazovaných a získané údaje se poměrně dobře zpracovávají. Údaje, které získáme, jsou logicky uspořádané a pro nás je výhodné, že jsou ve velkém počtu. Metoda není náročná na spolupracovníky a finanční náklady.

Otázky v dotaznících můžeme zvolit buď otevřené nebo uzavřené. V případě otevřených otázek respondent volně odpovídá a má volný prostor k vyjádření svého názoru. Z těchto odpovědí můžeme blíže pochopit o jakou osobnost se jedná, jak se umí vyjadřovat a jaké umí zaujmout stanovisko k otázce. Zjistíme také, zdali má respondent svůj vlastní názor. Druhým typem jsou otázky uzavřené. Ty nabízejí dotazovanému možnost rozhodnout se mezi dvěma a více připravenými odpověďmi. V tomto případě dotazovaná osoba pouze zvolí tu odpověď, která se mu zdá správná. Respondent se nemůže více rozepsat, či vyslovit k dané otázce. Odpovědi jsou předem stanoveny. Právě tento druhý typ otázek jsem použila ve svém dotazníku.

Bylo zpracováno 40 dotazníků z řad ženské i mužské populace. Všechny byly řádně vyplněny, protože respondenti měli zájem se podílet na výzkumném záměru. Výzkum byl zpracován s 40 navracenými dotazníky, vyplněnými ženskou i mužskou populací.

Výzkum týkající se starší a mladší generace v Kunovicích je zaměřen na běžný projev denního styku a dorozumívání. Oslovení respondenti ze starší generace se narodili v letech 1923 - 1946, jsou tedy ve věku od 63 do 86 let. Žáci a žákyně z mladší generace se narodili v rozmezí let 1993 – 1994, jsou tedy ve věku od 15 do 16 let. Můžeme říci, že byli zkoumáni jen místní rodáci, tj. osoby, které žijí ve své obci nebo regionu od narození a jejichž rodiče a prarodiče pocházejí nebo pocházeli také odtud. Výzkum byl prováděn ve školním prostředí, před kostelem²⁹ a v domácnostech. Otázky byly jasně formulovány, tudíž při vyplňování dotazníků nevznikl žádný problém. Připravené dotazníky byly rozdány 20 příslušníkům ze starší generace z Kunovic, z toho 10 žen a 10 mužů. Dále 20 žákům 9. třídy, z toho 10 žákyní a 10 žáků, kteří navštěvují Základní školu Červená cesta v Kunovicích.

---

²⁹ Viz Příloha č. 4.

2.2. ROZDĚLENÍ DOTAZNÍKU

Dotazník je rozdělen do tří částí – A, B a C.³⁰ Ve všech třech případech jsou položeny uzavřené typy otázek. V každé části mají respondenti zakroužkovat jednotlivé odpovědi, které jim jsou nabídnuty.

První část – A je zaměřena na osobní údaje dotazovaných a jejich základní znalosti o slováckém nářečí. Otázky jsou typu – jakého jste pohlaví, ve kterém roce jste se narodili, zda pocházejí z Kunovic a okolí. Dále se zaměřením ke zjištění jejich vztahu k slováckému nářečí, pokud mu rozumí, zda ho umí používat a kde se s ním setkávají. Otázek je v této části sedm.

Pro vytvoření druhé části – B je použita vybraná část z textu „Kolerový poplach na Slovácku roku 1884“ z knihy *Dialektologie moravská*.³¹ Pro naše účely jsou vybrány pouze nejvhodnější slovní obraty, důležité pro ověření používání nářečí v mluvě starší a mladší generace v Kunovicích. Je třeba zkoumat a zjistit, zda jsou výrazy z tohoto úryvku ještě používané u jednotlivých generačních skupin. Slovní obraty jsou ve větách, aby respondenti lépe porozuměli významu slova. Je zvolena taktika uzavřených otázek, kdy mají vybírat správnou odpověď ze tří, někdy dvou řešení. V této části je 40 vět. Zaměřujeme se na základní jevy, které jsou typické pro moravskoslovenské nářečí. Základem se stala Havránkova věta „*Dej mouku ze mlýna na vozík,*“ ale jsou zkoumány i další znaky daného nářečí. Respondenti se měli rozhodnout mezi slovním obratem napsaným spisovnou češtinou, obecnou češtinou nebo nářečím.

Ve třetí části – C se zaměřujeme na výrazy spojené s názvy jídel, potravin, nápojů, ovoce, zeleniny v Kunovicích dosud používané a méně používané. Slova jsou uspořádaná do tabulky, aby se respondentům lépe pracovalo. Je dána možnost k výběru odpovědi ze dvou nabídek. Jejich úkolem je zakroužkovat pouze jednu správnou odpověď, tj. co slovo vlastně znamená. Objevuje se zde 7 výrazů, které jsme již použili v práci bakalářské, z nichž můžeme uvést zeleninu *dyňa*, *turkyň*, *artepla*, dále ovoce *střešňa* a názvy pokrmů - *lokše*, *škvařezina* a *gulivár*. Dále jsou zde podstatná jména, spojená s názvy jídel jako jsou *vdolečky*, *vajco*, *štrúdl*, *metyja* a *krajanec*. Slovo je celkem 60. Zdrojem pro výběr se staly *České jazykové atlasy*, dále slovníky a materiály z paměti rodáků, kteří slova dodnes používají, a také z mé vlastní zkušenosti z denního

---

³⁰ Viz Příloha č. 1.

³¹ Viz Příloha č. 2.

života. Tato část dotazníku nečinila dotazovaným ze starší generace potíže, u mladší generace se problémy vyskytly.

2.3. ZPRACOVÁNÍ DOTAZNÍKU

V této kapitole jsou zpracovány a vyhodnoceny odpovědi jednotlivých částí dotazníku.

2.3.1. ČÁST A

POPIS PRVNÍ ČÁSTI DOTAZNÍKU – ČÁSTI A

První část obsahuje 7 otázek

1. Jakého jste pohlaví?
  - a) muž
  - b) žena

2. Kdy jste se narodili?
  - a) před rokem 1947
  - b) před rokem 1995

3. Žijete v Kunovicích už od narození?
  - a) ano
  - b) ne

4. Pocházejí/ pocházeli vaši rodiče z Kunovic či blízkého okolí?
  - a) ano
  - b) ne

5. Slováckým nářečím mluví/ mluvili:
  - a) vaši rodiče
  - b) vaši prarodiče
  - c) vaši přátelé

6. Slovácké nářečí používáte:
  - a) ve škole
  - b) doma

- c) nikdy
- d) na úřadě
- e) když mluvíte s prarodiči

7. Slováckému nářečí rozumíte:

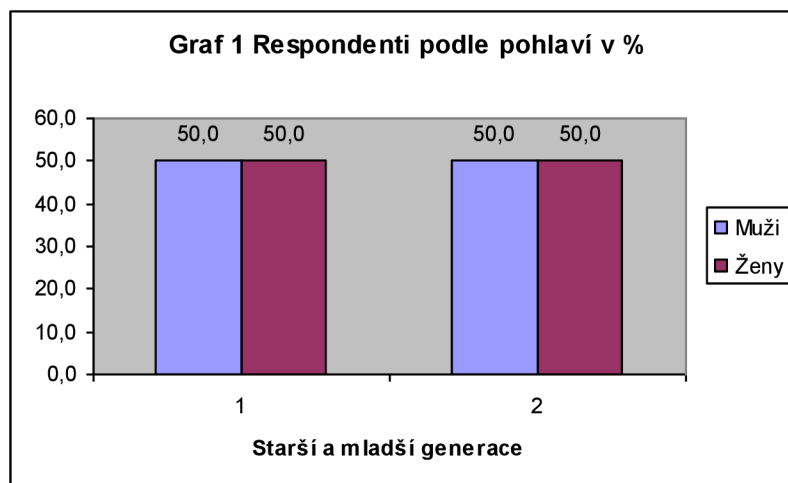
- a) dobře
- b) trochu
- c) vůbec

Tabulka 1 (část A) v % Odpovědi podle generací

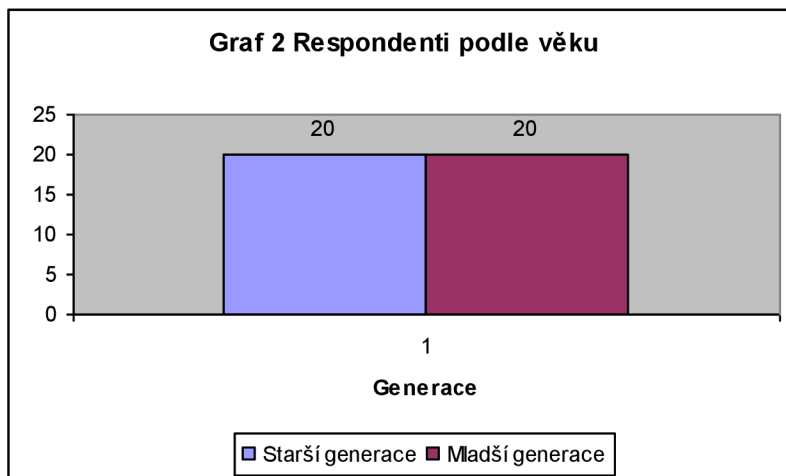
Otázka	Odpověď a	Odpověď b	Odpověď c	Odpověď d	Odpověď e
1	50,0	50,0	N	N	N
	50,0	50,0	N	N	N
2	50,0	50,0	N	N	N
	85,0	15,0	N	N	N
3	50,0	50,0	N	N	N
	95,0	5,0	N	N	N
4	80,0	20,0	N	N	N
	85,0	85,0	80,0	N	N
5	40,0	85,0	30,0	N	N
	15,0	70,0	0,0	75,0	35,0
6	30,0	55,0	0,0	0,0	35,0
	100,0	0,0	0,0	N	N
7	55,0	45,0	0,0	N	N

Poznámka: N - tato varianta v dotazníku nebyla,
na prvním řádku jsou uvedeny odpovědi starší generace, na druhém mladší generace

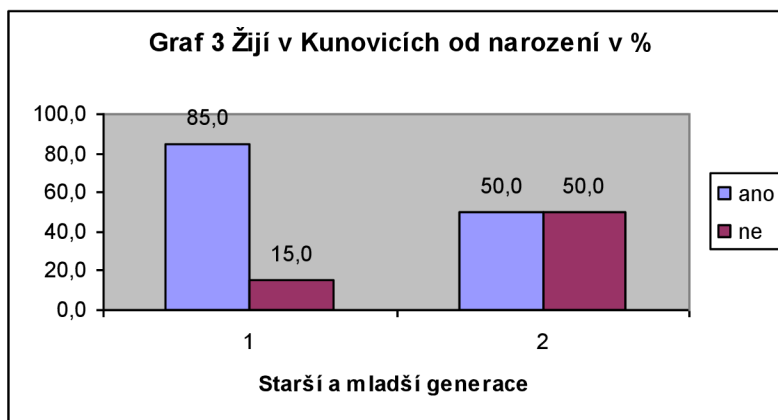
Dotazník vyplnilo celkem 40 respondentů. Z dotazovaných bylo 20 příslušníků ze starší generace – muži - (50%), ženy (50%) a 20 z generace mladší – chlapci - (50%), dívky (50%).

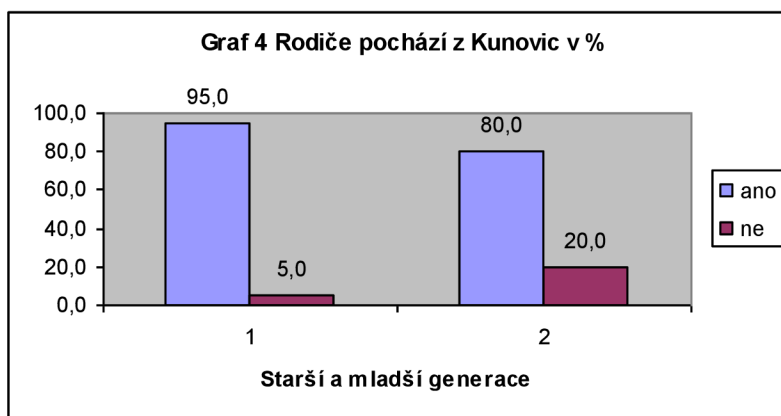
Celkový počet zkoumaných osob je 40, a to 20 dotazovaných ze starší generace a 20 příslušníků z mladší generace.

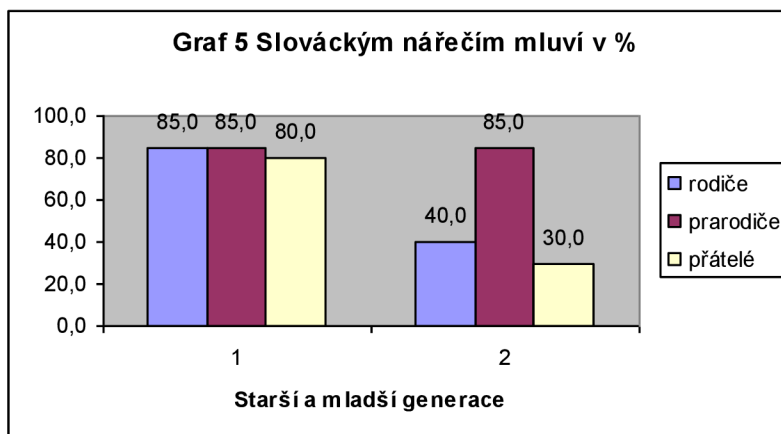
V Kunovicích žije od narození 85% dotazovaných ze starší generace, ostatní - (15%) - se do Kunovic přistěhovali nebo žili v okolních vesnicích, kde se používá stejná nářeční mluva. Základní školu Červená cesta v Kunovicích navštěvují žáci a žákyně z Kunovic a okolních vesnic Podolí, Míkovice, Popovice a Vésky. V Kunovicích žije od narození 50% dotazovaných příslušníků z mladší generace, rovněž 50% respondentů se přistěhovalo.

Na otázku, zda jejich rodiče pocházeli nebo pocházejí z Kunovic odpovědělo 19 respondentů (95%) ze starší generace a 16 respondentů (80%) z mladší generace kladně. Zápornou odpověď použil 1 příslušník ze starší generace (5%) a 4 respondenti (20%) z mladší generace. Celkově převažují rodáci z Kunovic.

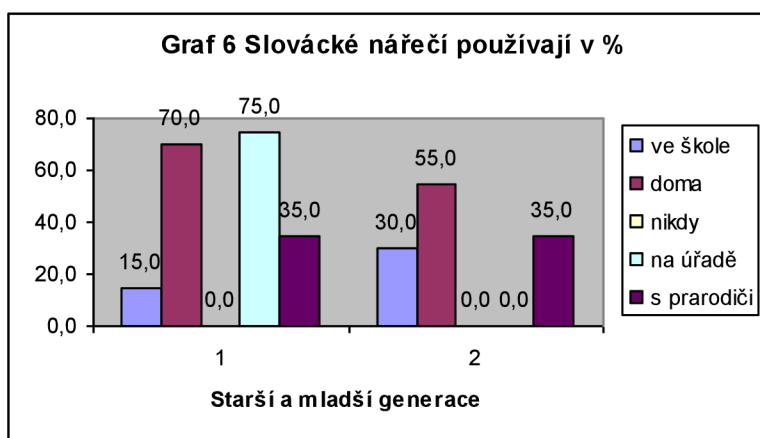

Při výběru odpovědi v 5. otázce mohli respondenti zvolit více variant. U starší generace převládala odpověď „*vaši rodiče a prarodiče*“, kterou zakroužkovalo 17 dotazovaných, tedy (85%), což je pochopitelné, neboť nářečím mluví nejvíce nejstarší generace. Pro odpověď „*vaši prarodiče*“ se rozhodlo též 17 žáků z 9. třídy, což představuje 85% a tudíž převažuje tato odpověď. Lze tedy říci, že odpověď „*vaši prarodiče*“ převládá u obou generací.

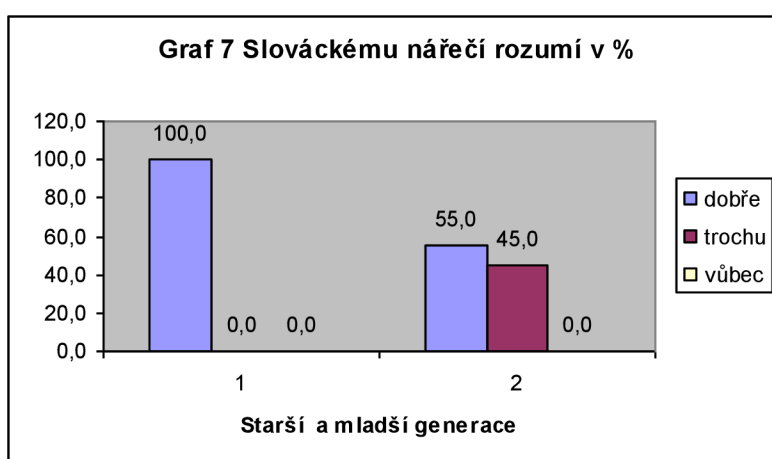

V otázce číslo 6 měli dotazovaní odpovídat, kdy používají slovácké nářečí. Je jim nabídnut opět větší počet odpovědí a možnost zakroužkovat více řešení. Odpovědi zněly: *ve škole, doma, nikdy, na úřadě, když mluvím / mluvil/a s prarodiči. Ve školním prostředí* slováckým nářečím hovoří 3 respondenti (15%) ze starší generace a 6 respondentů (30%) z mladší generace. *V domácím prostředí* používá dialekt většina dotazovaných, a to 14 respondentů (70%) ze starší generace a 11 respondentů (55%) z generace mladší. Nabídku „*nikdy*“ nepoužila žádná z osob. Většina příslušníků (75%) ze starší generace používá nářečí *na úřadě*, ale z mladší generace tuto variantu nepoužil nikdo. Poslední možnost preferovalo 7 příslušníků ze starší generace, tudíž 35%, taktéž 35% dotazovaných z mladší generace použilo odpověď „*když mluvíte s prarodiči*.“

Celkově lze konstatovat, že u starší i mladší generace převládá jednoznačně odpověď „*doma*“, což je předvídatelné, protože v rodinách se ještě nářečí stále zachovává.

Poslední otázkou zjišťujeme, zda dotazovaní slováckému nářečí rozumí. Jsou připraveny 3 odpovědi: slováckému nářečí rozumím *dobře*, *trochu* nebo *vůbec*. Řešením je pouze jedna odpověď. Všichni respondenti (100%) ze starší generace rozumí dialektu dobře, méně však u generace mladší - 11 dotazovaných (55%). Odpověď „*trochu*“ zakroužkovalo 9 respondentů z mladší generace, což představuje 45%. Naproti tomu nikdo nepoužil druhou možnost ze starší generace. Poslední možnost „*vůbec*“ nepoužil žádný z dotazovaných. Zda opravdu slováckému nářečí rozumějí příslušníci z mladší generace uvidíme z dalších částí dotazníku.

VYHODNOCENÍ ČÁSTI A

Vyhodnocením této části dotazníku vyplývá to, že starší generace používá nářečí ve větší míře než mladší generace. Většina dotazovaných ze starší generace žije v Kunovicích od narození, respondenti z mladší generace žijí z poloviny v okolních

vesnicích i v Kunovicích. Rodiče obou generací pocházeli a pocházejí ve větší míře z Kunovic, proto nářeční prvky přetrvávají. Slováckým nářečím mluví většinou všichni, kteří obklopují život obou generací. U obou generací převládá možnost „*doma*,“ u starší generace ve větší míře „*na úřadě*.“ Bylo též zjištěno, že obě generace se stejným procentuálním výsledkem 35%, používají nářečí při mluvě „*se svými prarodiči*.“ Většina respondentů přiznala, že slováckému nářečí rozumí dobře.

První část dotazníku pomohla zjistit údaje o zkoumaných osobách a také jsme pomocí nich mohli zjistit, jaké informace respondenti o slováckém nářečí mají, zda se s ním setkávají a rozumí mu. Údaje získané v této části pomohly při vyhodnocování dalších částí dotazníku.

2.3.2. ČÁST B

POPIS DRUHÉ ČÁSTI DOTAZNÍKU

V druhé části dotazníku se snažíme zjistit, zda respondenti rozumí nářečním textům a stav používání dialektu a též spisovného jazyka v Kunovicích. Stále výraznější pronikání obecné češtiny do spisovné je fenoménem této doby a je zajímavé zjistit, do jaké míry se to projevuje u starší a mladší generace na Slovácku. Je použita část z textu „Kolerový poplach na Slovácku roku 1884“ z knihy *Dialektologie moravská*.³² Pro naše účely jsou vybrány pouze nejvhodnější slovní obraty, důležité pro ověření používání nářečí v mluvě starší a mladší generace. Je třeba zkoumat a zjistit, zda jsou výrazy z tohoto úryvku ještě používané u jednotlivých generačních skupin. Slovní obraty jsou ve větách, aby respondenti lépe porozuměli významu slova. Je zvolena taktika uzavřených otázek, kdy mají všichni vybírat správnou odpověď ze tří, někdy dvou řešení. V této části je 40 vět. Úryvky z textu obsahují podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, slovesa, příslovce, předložky a spojky. Jsou to například tyto pojmy: *Francúzi, muchy, borovicu, susedních, odpoledňa, nelekajte sa, učuli, přeca, všeci, modlení, ináč, enom, aj, tož* a mnoho dalších.

Mohli si vybrat odpověď ze slováckého nářečí, spisovné češtiny a někdy také z obecné češtiny či z jiného nářečí. Respondenti měli postupovat stejným způsobem jako v první části – zakroužkovat tu variantu slova, kterou používají v běžném dorozumívacím styku. Je předloženo 40 vět.

---

³² Viz Příloha č. 2.

1. Tu ...zprávu

a) *smutní*

b) *smutnou*

c) *smutnu*

V této větě je výzkum zaměřen na zkoumání jednoho z hlavních znaků moravskoslovenského nářečí – původní starší „*ú*“ se v českých nářečích v průběhu 14. – 16. století změnilo v *ou*, v moravskoslovenském nářečí „*ú*“ nadále zůstává. Je prokazatelné, že obě generace v Kunovicích užívají spisovnou a nářeční podobu tohoto slova. V porovnání s mladší generací zvolili slovácký výraz *smutní* všichni respondenti ze starší generace – 20 (100%) a jen 5 respondentů (25%) z mladší generace. Spisovný výraz *smutnou* nezmínil nikdo ze starší generace, avšak 15 žáků z 9. třídy (75%). Třetí výraz nezakroužkoval žádný dotazovaný. Můžeme tedy konstatovat, že u starší generace je tento výraz stále používán do dnešních dnů, ovšem mladší generace ve velké míře mluví spisovnou češtinou.

2. ...to také mají

a) *Francouzi*

b) *Francuzi*

c) *Francúzi*

V následující větě se zaměřujeme také na typický slovácký vokál „*ú*.“ Zde opět starší generace upřednostnila slovácký výraz *Francúzi* - 20 (100%), avšak u mladší generace jen 2 zástupci zvolili stejnou možnost (10%).

Můžeme tedy říci, že u mladší generace byl nejvíce preferován výraz ze spisovné češtiny *Francouzi*, který zvolilo 18 respondentů (90%). Druhou možnost nezmínila žádná osoba z výzkumného šetření. Lze tedy říci, že starší generace stále používá slovácké výrazy, ale mladší generace dává přednost spisovné češtině. Můžeme tudíž tvrdit, že tento nářeční prvek je stále živý.

3. Jako...

a) *muchy*

b) *mouchy*

Opět nejvíce respondentů ze starší generace zvolilo slováckou podobu *muchy*, a to ve všech případech (100%). K velkému překvapení u mladší generace byl tento výraz také nadměrně preferován v zastoupení 16 respondentů (80%). Druhou spisovnou variantu *mouchy* nezmínil žádný z respondentů (0%) starší generace, ale jen 4 žáci

(20%) z mladší generace. Potvrdilo se nám, že u starší generace i mladší generace je především užíván slovácký výraz *muchy*.

4. I na...zapomínali
- a) *borovici*
b) *borovicu*

Opět byl preferován nespisovný výraz *borovicu*, který určilo 20 respondentů starší generace (100%) a v menším zastoupení - 11 žáků (55%). Spisovný výraz *borovici* zvolilo 9 žáků (45%), avšak ze starší generace ho nepoužil nikdo. Výzkum ukazuje, že nespisovný výraz je užíván oběma generacemi.

5. V...zemích
- a) *súsednich*
b) *sousednich*

V následující větě se zaměřujeme na vokál „ú“ uprostřed slova. Změna *ú* > *ou* > *ó* (> *ú*). Tentokrát mladší generace upřednostnila spisovný výraz *sousednich* - 16 (80%) a jen jeden příslušník starší generace zvolil tuto variantu - 1 (5%).

Naopak u starší generace zvítězil nářeční výraz *súsednich*, kterou zvolilo 19 respondentů (95%). U respondentů z mladší generace tento výraz byl zvolen ve 4 případech – 20%. Lze tedy říci, že starší generace stále používá slovácké výrazy, avšak ve čtyřech případech je nářeční výraz použit i u žáků 9. třídy. Můžeme tudíž tvrdit, že tento nářeční prvek je stále živý.

6. Na druhý den...
- a) *odpoledňa*
b) *odpoledne*

Opět nejvíce respondentů ze starší generace zvolilo slováckou podobu *odpoledňa*, a to ve všech případech (100%). U mladší generace byl tento výraz preferován v zastoupení 5 respondentů (25%). Druhou spisovnou variantu *odpoledne* zvolilo 15 respondentů (75%) z mladší generace, ale naopak nikdo (0%) ze starší generace. Potvrdilo se nám, že u starší generace je na 100% užíván slovácký výraz *odpoledňa*, ale u mladší generace spisovný tvar *odpoledne*, což se dalo předpokládat, protože mladší generace ve škole a při jiných příležitostech by měla hovořit spisovně.

7. Ženy,....
- a) *nelekajte sa*
b) *nelekajte se*

c) nelekejte se

Staré *a, á* (také z předhistorické nosovky *e*) zůstalo v moravskoslovenských nářečích zachováno po souhláskách od původu tvrdých a z velké části i po měkkých a bývalých měkkých. Také zde můžeme hovořit o příklonném „*sa*.“ Na výzkum tohoto nářečního prvku jsme se zaměřili ve větech 6 – 10. Všichni respondenti ze starší generace zvolili opět slovácký výraz *nelekajte sa* – (100%), ve srovnání s mladší generací, kde tuto variantu vybralo jen 5 respondentů, což představuje 25%, tedy jedna čtvrtina. Spisovný výraz *nelekejte se* zvolilo 12 respondentů z mladší generace (60%). Poslední variantu *nelekajte se* zvolili 3 dotazovaní z mladší generace (15%). Výzkum ukazuje, že starší generace stále hovoří dialektem, kdežto u mladší generace pod vlivem médií a školního prostředí, se nářeční výrazy postupně vytrácejí.

8. Z toho strachu se...probral

a) přece

b) přeci

c) přeca

Všichni respondenti ze starší generace upřednostnili podobu slováckého nářečí příslovce *přeca* (100%) a jen 2 žáci 9. třídy (10%). Spisovnou podobu *přece* zvolila většina dotazovaných mladší generace – 18 (90%). Třetí variantu slova *přeci* nezvolil žádný z dotazovaných. Lze tvrdit, že u starší generace je nářečí stále živé, ovšem mladší generace dala přednost spisovnému výrazu.

9. Sousedé... z porady

a) sa vytrácali

b) se vytrácali

c) se vytráceli

Výzkum ukazuje, že spisovný výraz *se vytráceli* neurčil žádný respondent ze starší generace (0%), v porovnání s většinou respondentů 9. třídy, což je 12 žáků (60%). Druhou možnost *se vytrácali* zvolilo 6 respondentů mladší generace – 30%, starší generace tuto možnost nezakroužkovala. Možnost moravskoslovenského dialektu *sa vytrácali* zvolili všichni dotazovaní ze starší generace (100%), naopak jen 2 dotazovaní z mladší generace, což je jen 10%. Prokazuje se přetrvávající převaha slováckého dialektu u starších osob.

10. V...se omezilo

a) *obcích*

b) *obcich*

c) *obcách*

Zde většina z dotazovaných ze starší generace vybrala nářeční výraz *obcách* – 13 respondentů (65%), ale jen 2 žáci (10%) zakroužkovali stejnou možnost. Spisovnou formu *v obcích* zvolilo 7 respondentů ze starší generace - (35%), naproti tomu téměř všichni bez dvou respondentů z mladší generace potvrdili svou spisovnou mluvu – 18 (90%). Zde lze hovořit o tom, že i starší generace tento výraz v plné míře neuzivá.

11. A co...strýc Váňovi umřeli

a) *neboščik*

b) *nebožtik*

Změna *šč* v *št'* proběhla v rozmezí 14. – 15. století pouze v českých nářečích. V moravskoslovenském nářečí zůstává zachována skupina *šč*, změna tedy neproběhla.

Všichni respondenti z mladší generace (100%) vybrali spisovný výraz *nebožtik*, u starší generace 8 dotazovaných (40%). Slovácký výraz *neboščik* vybralo 12 (60%) z příslušníků starší generace, z mladší generace ne zvolil žádný tuto možnost. Zde je velmi překvapivé, že starší generace používá obě možnosti. U mladší generace je zřetelně vidět spisovná forma.

12. Vínček

a) *stoja*

b) *stojí*

c) *stóji*

V této větě můžeme sledovat jednotný tvar přechodníku přítomného slovesa *stát* a 3. osobu přítomného času. Slovesa IV. třídy mají pro většinu případů dlouhé „*ó*.“ Jde o pravidelné dloužení *ó* před jedinečnými souhláskami *j*, *l*, *r* a *ň*, které je typické pro slovácké nářečí. Tyto souhlásky jsou jen znělé a jejich převažující tónová složka měla patrně vliv na dloužení předcházející samohlásky. Slováckou variantu *stóji* zvolilo 8 respondentů (40%) ze starší generace a jen 2 (10%) z generace mladší. Naproti tomu spisovný tvar *stojí* preferovalo 18 (90%) z mladší generace a pouze 4 (20%) ze starší populace. Tvar přechodníku přítomného zakroužkovalo rovněž 8 (40%) dotazovaných osob, kteří se narodili po roce 1923. Mladší generace tímto výrazem vůbec nemluví. Z této části dotazníku vyplývá, že stejný počet dotazovaných ze starší generace používá i přechodník přítomný i slovácký tvar *stóji*, avšak mládež mluví spisovně.

16. Vínček... a lopotil se

a) *přišel*

b) *přišél/ ů*

V tomto dialektu se též užívá dvojí l: **l střední** a **l tvrdé**, které se v některých případech obaluje. Dále zde můžeme sledovat singulár maskulin přičestí minulého sloves s kmenem, zakončeným na samohlásku, která je zdloužená. Z výzkumu vyplývá, že pro slováckou variantu *přišél* se rozhodla většina dotazovaných ze starší generace - 14 respondentů (70%), ale jen 1 žák 9. třídy (5%). Zde v mnoha případech starší generace potvrdila, že používá formu slova s obalovaným l, tedy *přišéŷ*. Pro spisovnou variantu *přišel* se rozhodlo 6 osob ze starší generace (30%), ale 19 dotazovaných z mladší generace - 95%. Prokázala se převaha v užívání spisovné češtiny u mladší generace.

17. ...sousedí se zavolali

a) *Všeci*

b) *Všichni*

V této části výzkumného šetření se podruhé prokázalo nadměrné užití mladší generace zájmena *všeci*. Zabýváme se nominativem plurálu neurčitého zájmena *všechn*. Rozdíly tvoří formy derivované od základu *všĭ-*, *vše-*. U starší generace se vyslovili k výrazu *všeci* všichni respondenti 9 (100%), u mladší generace 13 respondentů (65%). Spisovnou variantu *všichni* použilo 7 respondentů z mladší generace (35%) a žádná z osob starší generace - 0%. Můžeme tedy potvrdit, že tento výraz je neustále živý a je velmi často užíván obyvateli Kunovic.

18. Dostalo...obci

a) *sa každěj*

b) *se každé*

V 2., 3. a 6. pádu jednotného čísla ženského rodu tvrdých přídavných jmen a zájmen zaznamenáváme tuto změnu – *é - ěj*. Respondentům byl předložen výběr dvou možností. Dotazovaní ze starší generace dle předpokladu zvolili slováckou variantu *sa každěj* - 20 (100%), ale jen 4 žáci 9. třídy (20%) zvolili tuto možnost. Naproti tomu spisovnou variantu *se každé* vybrala většina dotazovaných z mladší generace - 16 dotazovaných (80%). Opět se nám potvrdila převaha užívání spisovného jazyka u respondentů z mladší generace, nářečí používá starší generace.

19. V levém uchu...

a) *zvoni*

b) *zvóni*

Při srovnání spisovné a slovácké podoby slova vidíme malý rozdíl, a to změnu délky samohlásky *o*. Jde o pravidelné dloužení *ó* před *ň*, které je typické pro slovácké nářečí. Tuto nářeční možnost *zvóni* označilo 19 (95%) respondentů narozených před rokem 1946 a jen 6 žáků 9. třídy (30%). 14 příslušníků mladší generace (70%) zvolilo spisovnou variantu *zvoni* v porovnání s 1 respondentem z generace starší (5%). Můžeme tedy poznamenat, že je spisovná varianta slova pro žáky převažující.

20. Chce...trochu povzbudit

a) *ich*

b) *jich*

c) *je*

Slabiky *ji-*, *jí-* na počátku slova se v moravskoslovenském dialektu vyskytují bez *j-*. Zkoumáme akuzativ plurálu osobního zájmena *on*. Největšího počtu dosáhl slovácký výraz *ich* u starší generace - 17 (85%), naproti tomu mladší generace tuto možnost označila pouze dvakrát (10%). U mladší generace měl největší ohlas spisovný výraz *je*, který zakroužkovalo 11 respondentů (55%) a jen 1 osoba starší generace (5%). Poslední možnost, o které jsme se domnívali, že nikdo nepoužívá, se u starší generace vyskytla u 2 osob (10%), s překvapivým porovnáním se 7 žáky, kteří označili třetí možnost *jich* (35%). Zde lze konstatovat, že mladší generace preferuje spisovný výraz *je*, ale ještě používá i podobu *jich*. U starší generace vítězí slovácký výraz.

21. Píšťalku s

a) *pěsničkama*

b) *pěsničkami*

c) *písničkami*

Zde jsme zkoumali 7. pád množného čísla, kde je koncovka *-ma*. Lze hovořit o protikladu *í* x *ě* v diminutivech ke slovu *píseň*. Zde jednoznačně převažovala nářeční varianta *pěsničkama* - 13 respondentů ze starší generace - (65%), ale jen 1 příslušník z 9. třídy, což představuje 5%. Někteří ze starší generace uvedli, že používají i obměněnou variantu *písničkama*. Naproti tomu spisovnou variantu *písničkami* zvolili téměř všichni žáci 9. třídy - 17 (85%) a pouze 5 respondentů ze starší generace (25%), což představuje jednu čtvrtinu. Výběr odpovědí ve třetím případě *pěsničkami* byl

vyrovnaný v poměru hlasů 2:2, což činí 10% z každé generace. Lze říci, že slovácká varianta je preferována u starší generace, spisovnou formu používá generace mladší.

22. V...zemích

a) *iných*

b) *jiných*

I zde se jedná o nářeční variantu bez *-j* (*iných*), pro kterou hlasovalo 17 (85%) dotazovaných ze starší generace a 6 (30%) z mladší generace. Spisovná varianta *jiných* měla větší úspěch u mladší generace – 14 (70%) ve srovnání s generací starší, která tuto možnost zvolila pouze ve třech případech (15%). Můžeme konstatovat, že nářeční tvary bez *-j* na počátku slova nejsou u žáků základní školy příliš populární.

23. Chlapi se v...radili

a) *jizbě*

b) *izbě*

c) *pokoji*

Zde se opět zaměřujeme na nářeční variantu bez *-j*. *Izba* představuje obytnou místnost, zejména ve venkovském stavení. U mladší generace zde samozřejmě převládá spisovná varianta *pokoji*, kterou upřednostnili všichni dotazovaní (100%), naproti tomu jen 1 osoba ze starší generace - (5%). Starší generace spíše zvolila nářeční variantu *izbě* - 17 dotazovaných (85%) a žádný z generace mladší. Jen 2 osoby ze starší generace zvolily formu slova, kde je zachována hláska *j* – 10%. Pro toto slovo můžeme použít i synonyma *světnice*, které ještě starší generace mnohdy používá, pro mladší generaci je tento výraz neznámý a zastaralý. Můžeme tvrdit, že mladší generace je ovlivněna spisovným jazykem.

24. Sousedí, ...není,....

a) *ináč*

b) *jináč*

c) *jinak*

Slovácká varianta *ináč*, opět vynechání klouzavé hlásky *j*, je zde bezpochyby nejčastější u starší generace. 17 dotazovaných, kteří se narodili v letech 1923 - 1946 (85%) a jen 4 žáci, narození v letech 1993 - 1994 (20%) zvolili tuto možnost. Ve velké míře zvolili dotazovaní mladší generace spisovnou variantu *jinak* - 15 (75%) a žádný z generace starší - 0%. Třetí variantu, kde je ještě zachována hláska *j*, zvolili 3 zástupci starší generace - 15% a jen 1 žák 9. třídy – 5%. Je třeba říci, že slovácké nářečí je

v Kunovicích neustále živé u starší generace, mladší generace se přiklání ke spisovné formě.

25. Tři dny nebylo...tak
- a) *enom*
  - b) *jenom*
  - c) *enem*

V případě 25. věty je nabídnut výběr ze tří možností, kde opět zkoumáme vynechání hlásky *j-* na švu slov. Adverbium *jenom* vzniklo z tvarů zájmena *jeden* (*jednom* > *jenom* po zániku *d* ve spojení dvou podobně artikulovaných hlásek *dn*). Zde se jedná o slovácké příslovce *enom*, které zase zvolili téměř všichni respondenti – 19 dotazovaných ze starší generace (95%) a 8 respondentů z mladší generace (40%). Spisovnou variantu *jenom* zakroužkovala jen menší část dotazovaných - 1 osoba ze starší generace (5%) a naopak 12 osob z mladší generace (60%). Třetí možnost *enem* ne zvolil nikdo. Opět lze hovořit o prokazatelné převaze dialektu u starší generace v Kunovicích.

26. Málo platné, sousedi, jinak
- a) *néni*
  - b) *není*

Zde zkoumáme dloužení *e* před *ň*. Je předložena 3. osoba singuláru indikativu prézentu a lze sledovat rozdíl hláskoslovný *není* x *néni*. Při výběru z nabídek odpovědí ve větě 26 převažovala možnost a) *néni* s počtem 20 (100%) hlasů starší generace ve srovnání s 8 hlasy (40%) generace mladší. Druhou možnost b) *není* zvolilo a považovalo za správnou odpověď 12 (60%) žáků a žádný z generace starší tuto odpověď ne zvolil. Zde můžeme poukázat na to, že mladší generace nářečním slovesem ještě stále mluví.

27. ...v ruce držel
- a) *Aj*
  - b) *I*

Respondenti si mohli vybrat ze dvou variant. V tomto případě se nářeční varianta *aj* prosadila u obou generací. Již potřetí ve výzkumu bylo potvrzeno, že polovina mladší generace našeho výzkumného šetření tento výraz používá stále. Největšího počtu dosáhl samozřejmě u starší generace - 19 (95%). V polovičním zastoupení *i* u generace mladší – 10 (50%). Pro spisovnou variantu *i* se rozhodla

Podobný případ je u další věty, kde jde také o vynechání počáteční neznělé explozivny *k*. Nejvíce se zdála vhodná žákům ve větě „ *Kdyby / dyby ho zadržela*“ spisovná varianta *kdyby*. Označilo ji 14 (70%) respondentů, ale jen 4 osoby (20%) ze starší generace. Naopak slováckou variantu *dyby* volilo 16 příslušníků starší generace (80%) a pouze 6 osob z mladší generace (30%). Můžeme říci, že tento výraz je ještě v malé míře užíván mladší generací, u starší generace je to zřejmé.

34. Po chvíli se...probudil

a) *teprú*

b) *teprve*

Dalším nářečním příslovcem je slovo *teprú*, které mezi dotazovanými starší generace získalo plný počet hlasů – 20 (100%). Příslušníci mladší generace zvolili slováckou formu v 5 případech (25%). Tudiž z toho vyplývá, že u mladší generace má nejvyšší zastoupení u spisovného výrazu *teprve* - 15 (75%). Zde si můžeme všimnout podoby s plným vkladným vokálem, a to i zdloženým, tj. *-u-* / *-ú-*. Můžeme podotknout, že mladší generace spíše upřednostňuje spisovný výraz *teprve*.

35. Z...pana hejtmana

a) *dopuštění*

b) *dopuščení*

c) *dopuščění*

Skupina *šč* patří mezi typické znaky, kterými jsou charakterizována moravskoslovenská nářečí. Změna *šč* v *št'* proběhla v rozmezí 14. – 15. století pouze v českých nářečích. V moravskoslovenském nářečí zůstává zachována skupina *šč*, změna tedy neproběhla. Téměř všichni dotazovaní z mladší generace označili spisovnou variantu *dopuštění* - 18 dotazovaných (90%). Jen 8 respondentů ze starší generace (40%) zvolilo tuto možnost. Nespisovnou zdloženou variantu podstatného jména *dopuščění* použili jen 2 respondenti z mladší generace (10%) a 30% dotazovaných ze starší generace, tedy 6 osob používá tento výraz. Ve stejném zastoupení starší generace byla použita prostřední nezdložená forma *dopuščení*, tedy 6 osob, což činí taktéž 30%. Zde lze hovořit o tom, že mladší generace používá spisovnou češtinu a jen dva dotazovaní používají dialekt.

36. Všichni chlapi.....

a) *majú*

b) *mají*

c) *majou*

Ve 3. osobě plurálu sloves IV. třídy převažují ve východomoravských nářečích koncovky *-í, -á, -ia, -ijá, ijú, -ijú*, kdežto v západním pásu se vyskytují jen koncovky *-ijú, -ijou*. V tomto slově je typické dlouhé *ú*, které se na Slovácku běžně používá a neobjevuje se zde diftong *-ou*. České *majou* se vyvinulo ze staršího *ú - majú*. Tato změna *ú - ou* probíhala poměrně dlouho a spojuje české a moravské nářečí. Změna je také pokládána za jeden ze základních znaků, podle kterých se odlišují jednotlivé nářeční skupiny. Mezi dotazovanými ze starší generace si nejvíce hlasů vybojovalo sloveso *majú*. S počtem 20 (100%). Z mladší generace tuto možnost zakroužkovalo 8 žáků (40%). Žáci totiž zatrhli spisovnou variantu *mají* 11 (55%) a z osob starší generace tuto možnost nepodpořil nikdo. Jen v jednom případě u mladší generace se vyskytla třetí možnost *majou* (5%). Tato část dotazníku opět potvrzuje převládání slováckého dialektu u starší generace, ale v malém zastoupení i u žáků 9. třídy.

37. Za... celá dědina

a) *chvílu*

b) *chvili*

Od spisovné varianty *chvili* se slovácká *chvílu* liší změnou v koncovce, a to *i* v *u*. U obou generací vítězí slovo *chvílu*, starší 20 (100%), mladší 13 (65%). Spisovná forma je jen u 7 osob mladší generace (35%). Je prokazatelné, že nespisovný výraz *chvílu*, je hojně užíván oběma generacemi v Kunovicích.

38. ...chlapi zaujali

a) *Štyřé*

b) *Čtyré*

c) *Čtyři*

Srovnáme - li spisovnou číslovku *čtyři* a moravskoslovenské *čtyré - čtyry / štyré* - *štyřé* - *štyry*, vidíme hned na první pohled několik odlišností, i když jde o slovo se stejným významem. Místo *čt* se v mnohých případech objevuje *št*, dále změna hlásky *r* na *ř* a změna koncové samohlásky *i* na *é*. Při rozboru této číslovky bylo zjištěno, že u dotazovaných ze starší generace zvítězila odpověď *štyřé* s počtem 20 (100%) hlasů a jen 3 hlasy (15%) ze strany mládeže. Ovšem se stejným počtem hlasů 3 (15%) tomu tak bylo i u druhé varianty *čtyré*, kterou mladší generace zvolila. Naproti tomu dotazovaní ze starší generace tuto možnost vůbec nezvolili. Spisovnou variantu *čtyři* zvolilo nejvíce žáků - 14 (70%). Starší generace třetí možnost vůbec nepoužila.

39. Hospodáři...zprávu

a) *učuli*

b) *uslyšeli*

Předposlední výzkumný výraz je sloveso ve 3. osobě množného čísla minulého času. Můžeme si zde všimnout diferenční formy slova. Největší počet dosáhl výraz *učuli* u starší generace, označilo ho 20 (100%) dotazovaných. Naproti tomu jen 2 žáci 9. třídy zvolili nespisovný výraz *učuli* (10%). Tudíž vyplývá, že 18 respondentů mladší generace (90%) mluví spisovnou formou *uslyšeli*. Lze tedy tvrdit, že u tohoto výrazu je spíše preferována spisovná forma slovesa u mladší generace.

40. Z....strany

a) *té*

b) *téj*

V 2. pádu jednotného čísla ženského rodu tvrdých přídavných jmen a zájmen je používáno na Slovácku *téj*. Největší míru užitelnosti u starší generace dosáhla tato varianta slováckého dialektu - 20 (100%). Z mladší generace tuto možnost označilo 6 respondentů (30%). Druhou spisovnou variantu *té* používá většina respondentů mladší generace, 14 osob (70%). Potvrdilo se, že slovácký dialekt opravdu převládá spíše u starší generace ve srovnání s mladší generací, která je ovlivněna působením školního prostředí a médií.

Tabulka 2 (část B) je v příloze č. 6.

VYHODNOCENÍ ČÁSTI B

Při vyhodnocení a zjišťování vlivu slováckého nářečí v druhé části dotazníku jsme použili 40 vět. Zcela se potvrdil náš předpoklad o převaze dialektu u starší generace. Je zřejmé, že respondenti ze starší generace stále používají slovácké nářečí a naopak respondenti z mladší generace jsou ovlivněni globálními médii jako jsou internet, televize a rozhlas. Také ve škole musí mluvit spisovně, a proto nářečí používají jen v omezené míře. Jen ve slovech *muchy*, *borovicu*, *všeci*, *aj*, *tož* a *chvílu* jsme se přesvědčili o tom, že slovácké nářečí užívá i mladší generace ve velké míře. V menší míře jsou použita i tato slova: *zme*, *enom*, *něni*, *majú*, *modlení*, *rozímali*, *zvóni*, *iných*, *dyž*, *dyby* a *téj*. Je třeba konstatovat, že v Kunovicích se nářečí užívá neustále.

2.3.3. ČÁST C

Ve třetí části dotazníku se zaměřujeme na průzkum používání nářečních slov v Kunovicích u starší a mladší generace. Vybrali jsme 60 nářečních výrazů, kde většina je převzata z *Českého jazykového atlasu*. Je samozřejmostí, že tyto výrazy zná a používá převážně starší generace. Mladší generace tato slova ve většině případů zná, ale v běžném životě je už užívá málo. Úkolem respondentů bylo slovo správně poznat a na základě výběru ze dvou možných odpovědí použít jednu správnou a zakroužkovat ji. Dále také připsat, zda ho v běžné mluvě používají. Možnosti jsou předloženy jako jedna nesprávná a druhá správná. Nesprávné možnosti jsou zvoleny buď podle podoby slov se slovem správným, nebo jsou použity výrazy z úplně jiné oblasti, než odkud pochází pojem správný. Do dotazníku jsou záměrně zvolena slova týkající se oblastí každodenního lidského života a styku, zejména názvy ovoce, zeleniny a pokrmů. Z oblasti názvů ovoce: *marhula, trnka, jabko, angrešla*. Z oblasti názvů zeleniny: *oharek, kel, paradajka, zelé, mrkva, cibí, hrach, cibula*. Z oblasti názvů pokrmů - *pěry, zásmažka, šlízky, vdolečky, štridla, báleš, babůvka, kyslé šišky, štrúdl, lejanec, cvíboch, metyja, oškvarky* a další. Tato slova jsou vložena do tabulky pro lepší orientaci a přehled. Dotazník opět vyplňovalo 40 respondentů. Zajímalo nás, zda mladší generace, která zde či v okolí žije od narození, bude znát význam těchto slov. U starší generace je znalost slov zřejmá. Lze tvrdit, že i mladší generace s třetí částí dotazníku neměla problémy. Tučným písmem jsou vybrána slova z *Českých jazykových atlasů*. Jsou to výrazy: **oharek, dyňa, kel, turkyň, paradajka, zelé, mrkva, mak, artepla, trnka, střešňa, angrešla, lokše, škvařezina, zásmažka, šlízky, kyška, podmáslé, vajco, huby, štridla, žlútko, posypátko, pleténka, oškvarky, hroženky, koblih, hrach a cibula**. Ostatní pojmy, které nejsou zvýrazněny tučným písmem, jsou použity z běžné mluvy starší generace. Jsou to tato slova: *marhula, jabko, pěry, vdolečky, gulivár, múka, bílko, báleš, bombós, babůvka, kyslé šišky, štrúdl, lejanec, cvíboch, prézle, metyja, obcházaňica, obarovica, šišky s vajcem, francúské arteple, fazule po hustu, čočka po hustu, arteplová amoleta, paradajská omáčka, zemlbába, krajanec, hrožénková buchta, cibí, krupica, fléčky a topénky*.

1. Oharek

První slovo, které je umístěno do dotazníku, je *oharek*. Ve spisovné češtině znamená *okurek* (*Cucumis sativum*). *Plod rostlin tykvovitých*.³³ Lze sledovat lexikální rozdíl *okurek* - *oharek*. Význam tohoto slova poznali všichni respondenti z obou generací. Všichni dotazovaní ze starší generace ho i v běžné mluvě používají, v mladší generaci ho používá jen polovina respondentů, tedy 50%.

2. Dyňa

Zelenina hojně pěstovaná na polích se ve spisovné mluvě nazývá *dýně*. Je to plod *tykve obecné*. Všichni dotazovaní výzkumu zakroužkovali správnou možnost, starší generace ho i používá ve všech případech. Lze tvrdit, že tuto variantu slova, označující druh zeleniny, všichni znají. Ale u mladší generace ho užívá jen 13 osob, což představuje 65%, ostatních 35%, tedy 7 osob používá spisovný výraz *tykev* nebo *dýně*.

3. Kel

Další zeleninou je *kel*. Spisovným tvarem je *kapusta*. Je to odrůda *brukve zelné* s kadeřavými listy tvořícími hlávkou.³⁴ Můžeme ve slově sledovat vedle difference lexikální též rozdíly hláskoslovné. Téměř všichni respondenti označili správnou variantu, jen 1 respondent z mladší generace označil pojem *zeli*, což představuje 5%. V užití slova lze sledovat rozdíly. Starší generace bezpochyby tento pojem stále živě užívá, ale mladší generace ho užívá jen v 6 případech (30%), ostatních 14 (70%) mluví spisovně.

4. Turkyň

Jako *turkyň* označujeme *kukuřici*. Z názvu turecká pšenice. Věci, které k nám přicházely z východu, totiž dostávaly přívlastek turecký, i když Turci byli mnohdy jen prostředníky.³⁵ Všichni respondenti odpověděli správně, tudíž znají velmi dobře tuto obilovinu, která se stále ještě pěstuje na polích. V užití je to diferenciální. Starší

³³ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 1*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0014-3, s. 214.

³⁴ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 2*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0574-9, s. 82.

³⁵ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 3*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0654-0, s. 282.

generace stále používá *turkyň – turkyňě - turkyňa*, tedy v několika morfologických diferencích, kde si lze všimnout univerbizace dvojslovného pojmenování *turecká pšenice*. U mladší generace ho používá jen polovina žáků 9. třídy (50%). Druhá polovina preferuje spisovnou formu *kukuřice*.

5. Paradajka

Další zelenina se nazývá ve spisovném jazyce *rajče* nebo také *rajské jabličko*. Je to plod byliny z čeledi lilkovitých (*Solanum lycopersicum*).³⁶ Lze si všimnout lexikálního protikladu (*raj - x paradaj-*). Pro označení plodu i celé rostliny se většinou užívá jediného názvu. Všichni dotazovaní ze starší generace zvolili správnou odpověď a také ji všichni používají. Naproti tomu z mladší generace odpovědělo správně 14 osob (70%) a 6 zvolilo možnost *paprika*, což činí 30%. Můžeme konstatovat, že slovo *paradajka* už se tak v běžné mluvě nepoužívá. Spíše se upřednostňuje spisovná forma *rajče*, protože 19 respondentů mladší generace přiznalo, že používá spisovný tvar, což představuje 95%, pouze 1 žák mluví nářeční podobou (5%).

6. Zelé

Slovo *zelé* je pro všechny dotazované srozumitelné. Znamená spisovně *zeli*. Je to druh listové zeleniny z rodu brukev. Nalezneme zde jeden ze základních tvaroslovných znaků vyskytujících se v moravskoslovenském dialektu. Jedná se o zachované *nezúžené é*. Lze usoudit, že slovo *zelé* je ještě hodně známo a tudíž mladší generace se nenechala splést druhou možností *kapusta*. Avšak v užití už to tak jednoznačné nebylo, poněvadž jen 8 žáků 9. třídy doplnilo, že používá nářeční výraz *zelé* (40%). Ostatní žáci zvolili spisovnou formu *zeli*, 12 osob (60%). Starší generace stále živě užívá nespisovný výraz.

7. Mrkva

Sedmým slovem je zelenina *mrkva*, což spisovně znamená *mrkev*. Je to kořenová zelenina oranžové barvy. Zkoumáme nominativ feminina singuláru. *Mrkev*: –Бv-kmenové - na východní polovině území tato substantiva typu *píseň* přešla k typu *žena*. Význam tohoto slova opět všichni znali. Avšak v užívání už to bylo rozdílné. Starší

---

³⁶ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 2*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0574-9, s. 86.

generace se přiklání k nespisovné formě *mrkva*. Mladší generace používá nářeční formu ve 12 případech, čili 60%, ostatních 40% používá spisovný tvar *mrkev*.

8. Mak

Slovo *mak* znamená ve spisovné češtině *mák*. Krácení nastalo v důsledku změny slabičných poměrů. *Mák* (*Papaver somniferum*) je vzpřímená jednoletka s podlouhlými, hluboce laločnatými sivými, modravě šedavými listy, dlouhými 12 cm.³⁷ Toto slovo nebylo pro všechny příslušníky obou generací obtížné určit, jelikož všichni preferovali správnou odpověď. Je zřejmé, že kratší forma je stále aktuální u starší generace, u mladší generace je používána 13 osobami, což představuje 65%, ostatní žáci ZŠ, tedy 7 žáků (35%) používá spisovný výraz s dlouhým vokálem *á*.

9. Artepla

Jde o místní název pro *brambor* nebo *bramboru*. Hlízy rostliny *lilek brambor*, sloužící jako běžná potravina. Nářeční výraz *arteple* - *erteple* je německá výpůjčka. Vzniklo adaptací výrazu přejatého z německého výrazu *Erdäpfel*.³⁸ Správnou odpověď vybrali všichni respondenti. Tento výraz je užíván stále starší generací, ovšem jen 7 osob z mladší generace ho aktivně používá - 35%. Ostatní dotazovaní, tedy 13 (65%), používají spisovný výraz *brambor*.

10. Marhula

Synonymem ve slováckém nářečí pro *marhulu* je *meruňka*. Je to peckovice. Plod je kulovitý a dužnatý, jedlý, žlutý, někdy zbarvený do červena, s jedinou, tvrdou, hladkou peckou, která obsahuje jedlé bílé semeno.³⁹ Všichni dotazovaní ze starší generace odpověděli samozřejmě správně, avšak mladší generace tento výraz již příliš nezná. Správnou odpověď označilo 12 žáků (60%) a 8 žáků (40%) preferovalo ovoce *malina*. Lze konstatovat, že tento výraz již není tak známý. Jen jedna osoba ze starší generace ho nepoužívá, ostatních 19 ano, což činí 95%. U mladší generace je používán nespisovný výraz jen 4 žáky - 20%, naproti tomu většina, tedy 16 (80%) se vyslovilo pro pojem *meruňka*.

³⁷ http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=M%C3%A1k_set%C3%BD&oldid=4787779

³⁸ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 3*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0654-0, s. 268.

³⁹ COOMBES, A. J., WARD, M. *Stromy*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1996, s. 258.

11. Trnka

Ovoce hojně pěstované v krajích jižní Moravy znají bezpochyby obě generace. Všichni totiž zvolili spisovný výraz *švestka*. Je to modrý vejčitý plod (peckovice) ovocného stromu (*Prunus*), diferencuje se především lexikálně.⁴⁰ *Trnka* je pěstována především na výrobu slivovice, ale také na povidla a marmeládu. Význam je známý u všech dotazovaných, užívání už není tak prokazatelné. Starší generace *trnku* používá stále a kupodivu i mladší generace v 17 případech užívá nespisovnou formu - 85%. Jen 3 žáci - 15% používají spisovný výraz *švestka*. Zde je třeba konstatovat, že ovoce *trnka* je stále živě používáno oběma generacemi.

12. Jabko

Spisovný výraz pro tento pojem je *jablko*. Je to malvice. Plod je kulovitý, žlutozelený s nádechem červené.⁴¹ Zde opět všichni účastníci výzkumného šetření zdůraznili *jablko*, protože ho všichni znají. Užívání tohoto ovoce je stejné jako u ovoce *trnka*, to je 17 žáků *jabko* stále užívá - 85%, 15% mluví spisovnou formou *jablko*. Opět lze hovořit o živém používání tohoto slova u obou generací.

13. Střešňa

Další název pro označení nářečního tvaru *střešňa* je *třešeň*. Je to malá (červená, černá nebo žlutá) sladká peckovice, plod stromu se stopkatými, zpravidla bílými květy botanického rodu *Cerasus*.⁴² Podoba *třešně* by mohla být analogická podle jiných případů s náležitým skupením *stř-*. Všichni respondenti použili správnou možnost. Starší generace ho stále užívá, ale jen 2 žáci 9. třídy používají nářeční výraz *střešňa* - 10%, ostatních 18 žáků mluví spisovně (90%). Lze hovořit o tom, že tento pojem se užívá méně mladší generací.

14. Angrešla

Ve spisovné mluvě *angrešt* je bobule trnitého keře, používaná jako ovoce. Zpravidla se *angrešt* shoduje s názvem keře, diferencuje se hojně lexikálně, slovtvorně.⁴³ Správnou

⁴⁰ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 2*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0574-9, s. 52.

⁴¹ COOMBES, A. J., WARD, M. *Stromy*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1996, s. 246.

⁴² BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 2*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0574-9, s. 51.

⁴³ Tamtéž, s. 48.

odpověď vybrali všichni respondenti starší generace, u mladší generace jen jeden dotazovaný označil možnost *mince*, ale většina, tedy 19 respondentů (95%) označilo nářeční výraz *angrešla*. Zde v užívání byly rozdíly i u starší generace. 15 respondentů ho stále užívá (75%) a 5 (25%) používá spisovný výraz. U mladší generace nespisovně mluví 4 žáci - 20% a většina mluví spisovně - 16 žáků (80%). Zde lze hovořit o ústupu užívání výrazu *angrešle* i u starší generace.

15. Lokše

Jako *lokši* označujeme nářečně těstovinu úzkého proužku užívanou zpravidla jako zavářku do polévky.⁴⁴ Došlo zde ke změně *lukše* na *lokše*. Pro *nudli*, což je správná odpověď, se opět rozhodli všichni respondenti starší generace. Z mladší generace jeden žák zvolil možnost *kšandy* (5%), ostatní správně poznali význam slova, tedy 19 žáků (95%). Někteří ze starší generace říkali, že používají místo slova *lokše* – *okše*, kde se sonora *l* vynechává. Většina respondentů ze starší generace - 19 - 95% *lokši* používá a jen jeden dotazovaný používá spisovný výraz *nudli* - 5%. U mladší generace je to naopak. 11 žáků - 55% používá spisovný výraz *nudli* a 9 (45%) používá nespisovný výraz. Je zřejmé, že toto slovo je v Kunovicích běžně používáno i dodnes oběma generacemi.

16. Pěry

Dalším slovem jsou *pěry*, což ve spisovné češtině znamená *taštičky*. Ze starší generace odpověděli všichni respondenti dobře, z mladší generace stejně již správně odpověděla jen polovina žáků (50%) a druhá polovina zvolila možnost *knedličky*. Lze hovořit o tom, že tento výraz není už tak mladou generací známý. V užití to bylo také rozdílné: v poměru 19:1. Nářeční výraz *pěry* používá 19 osob ze starší generace - 95% a jen jedna osoba mluví spisovně - 5%. Avšak žáci 9. třídy téměř nářeční výraz nepoužívají - 1 dotazovaný - 5%, ostatních 19 respondentů používá *taštičky* - 95%. Zde můžeme hovořit o tom, že toto nářeční slovo již není používáno mladší generací. Nebylo uvedeno v *Českém jazykovém atlasu*.

---

⁴⁴ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 1*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0014-3, s. 206.

17. Škvařežina

Výraz, který vznikl derivací od slovesa *škvařit*, označuje pokrm z vajec rozmíchaných a usmažených na rozpuštěném omastku, spisovný výraz jsou *míchaná vejce*. Tento pojem je bohatě slovotvorně rozrůzněn. Tytéž sufíxy se často připojují k různým lexikálním základům, například *vaječina – škvařenina x vaječnice - smaženice*.⁴⁵ Pokrm byl všem respondentům známý, a proto správnou možnost vybrali všichni. Lze také dodat, že se používá i u starší generace hláskově obměněný pojem *škvařešina*, tedy změna hlásky *ž* na *š*. Starší generace tento pojem stále používá ve všech případech, podobně tomu bylo i u mladší generace. Ve 12 případech se přiklání k nespisovné formě - 60%, ostatních 8 osob - 40% používá *míchaná vajíčka*. Lze hovořit o aktivním užívání u obou generací.

18. Zásmažka

Dalším pojmem, který měli respondenti posoudit, se stalo slovo *zásmažka*, neboli *jíška*. *Jíška* je zahušťovací prostředek do polévek a omáček. Je vyráběn z tuku a mouky.⁴⁶ Také zapražená mouka. Starší generace pro ni používá stále tento pojem. Avšak z mladší generace zná tento pojem jen 8 žáků (40%), většina - 12 žáků (60%) zvolilo možnost *omáčka*. V rovině slovotvorné představuje výrazný protiklad bohatá diferencovanost Čech proti jednoduché situaci moravské. Starší generace tento pojem aktivně užívá, avšak z mladší generace ho užívá jen 7 osob - 35%, ostatních 13 žáků - 65% mluví spisovně. Je prokazatelné, že žáci 9. třídy již toto slovo znají jen v menší míře.

19. Šlízky

Jako *šlízky* se v Kunovicích označují *malé bramborové knedlíčky*, také by se daly označit za *malé válečky z mouky*, které byly napsány ve třech případech u starší generace. Postup je takový: Brambory uvaříme ve slupce a horké oloupeme a válečkem rozmačkáme. Přidáme hrubou mouku, vejce a sůl. Vypracujeme vláčné těsto, které vyválíme na silnější plát a nakrájíme asi na 2 cm kousky, ze kterých dlaní vyválíme *šlízky*. Vsypane je do vařící osolené vody, uvaříme a scedíme. Podáváme se strouhankou, mákem a omaštěné sádlem nebo máslem. Opět starší generace tento

---

⁴⁵ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 1*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0014-3, s. 218.

pojem zná a používá ho do dnešních dní, ale mladší generace tento pojem zvolila jen v 7 případech, což činí 35%. Ostatních 13 žáků (65%), tedy většina tento pojem nezná a tudíž označili druhou možnost *taštičky*, což jsme se dozvěděli výše, že je to označení pro *pěry*. Lze tedy tvrdit, že pojem *šlízky* už mladší generace nezná. Mladší generace potvrdila, že užívá *šlízky* jen v 5 případech - 25%, ostatních 15 žáků - 75% hovoří spisovně.

20. Kyška

Kyška se stala dalším pojmem, který je v Kunovicích a okolí běžně užíván. Je to *kyselé mléko určené k pití* neboli *kysaný mléčný výrobek*. Všichni respondenti z obou generací zvolili správnou odpověď. Tento pojem je tedy stále známý i u mladší generace. Ačkoli ho užívá jen 9 žáků (45%), ostatních 11 respondentů hovoří spisovně - 55%. Starší generace stále používá dialekt.

21. Podmáslé

Také tento pojem je podobný předchozímu. Spisovně *podmáslí*. Zde všichni dotazovaní zvolili správnou možnost, tudíž lze hovořit o stálé znalosti *podmáslé*. Vzniklo z předložkového výrazu *pod máslem*. Je to tekutý zbytek smetany po stlučení másla. Můžeme zde pozorovat hláskovou diferenciaci *í - é*.⁴⁷ Starší generace stále používá nespisovný výraz, mladší generace jen ve 2 případech hovoří nářečím - 10%, ostatních 18 osob zvolilo formu spisovnou - 90%. Je zde možno sledovat, že mladší generace se přiklání ke spisovné češtině.

22. Vdolečky

Tento pojem označuje ve spisovné češtině *koláčky*. Zákusek z kynutého těsta, uvnitř tvaroh, ozdoben povidly a drobenkou. V pěti případech starší generace použila obalované *u* – *vdolečky*. Opět tento pojem všichni respondenti zvolili správně. Starší generace *vdolečky* neustále používá aktivně, mladší generace už o polovinu méně, tedy 10 žáků (50%). Ostatní mluví spisovně. Můžeme hovořit o stálém používání tohoto výrazu u obou generací.

---

⁴⁶ <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=J%C3%AD%C5%A1ka&oldid=4786840>

⁴⁷ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 1*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0014-3, s. 226.

23. Gulivár

Tento pojem se v Kunovicích používá pro *ovocný knedlík*. Respondenti starší generace *gulivár* znají velmi dobře. To se nedá říci o mladší generaci. Správnou možnost zvolilo 9 žáků (45%) a většina preferovala *zeleninový knedlík* - 11 (55%). Starší generace tento pojem užívá stále, mladší generace už jen u 8 osob - 40%, většina, 60% používá *ovocný knedlík*. Můžeme říci, že *gulivár* mladší generace stále ještě používá.

24. Vajco

Slovo *vajco* se v Kunovicích používá pro *vejce*.⁴⁸ U tohoto výrazu se respondenti správně rozhodli a vybrali jednoznačně správný výraz. Můžeme zde pozorovat morfologickou diferenci - *vejce x vajco* a příklonění k typu *město*. Taktéž tomu bylo zde v případě použití nespisovného pojmu *vajco*. Všichni respondenti starší generace ho stále používají, v jednom případě byla připsána hlásková obměna *vajce*, mladší generace v 8 případech tento výraz ještě používá - 40%, ostatních 12 osob (60%) mluví spisovnou mluvou.

25. Múka

Dalším pojmem, vloženým do dotazníku, je *múka*, spisovně *mouka*. Správnou možnost vybrali všichni respondenti. Je to slovo běžně užívané téměř ve všech kunovických rodinách, a tudíž jsme předpokládali, že všichni respondenti správně určí jeho význam. A dotazníkový výzkum to potvrdil, protože všichni dotazovaní odpověděli správně. V užívání můžeme sledovat, že jen polovina respondentů mladší generace mluví nespisovnou mluvou - 10 osob (50%), druhá polovina mluví spisovně. Starší generace užívá nespisovný výraz stále.

26. Huby

Jedná se o nářeční výraz pro spisovný pojem *houby*. Zde se jedná o *jedlou houbu*, což je souhrnné pojmenování pro *jedlé houby*. Je zde hláskoslovná diferenciace - *houba x huba*.⁴⁹ Ve dvou případech u starší generace byl připsán výraz *hřib*. Toto slovo nečinilo respondentům žádné obtíže a všichni zvolili správnou možnost. Starší generace mluví

---

⁴⁸ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 3*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0654-0, s. 508.

⁴⁹ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 2*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0574-9, s. 218.

nepisovně ve všech případech, mladší generace jen v 7 případech - 35%, ostatních 13 osob 65% preferuje spisovnou formu *houba*.

27. Štridla

S tímto slovem měla mladší generace trochu potíže. Správnou odpověď *podlouhlý chléb*⁵⁰ zvolilo 13 respondentů (65%), druhou špatnou variantu *bageta* zvolilo 7 žáků 9. třídy (35%). Starší generace toto slovo stále dobře zná. V jednom případě připsala *bochník*. Můžeme konstatovat, že tomuto slovu přestává stále více příslušníků mladší generace rozumět. Používají ho jen 2 žáci z mladší generace - 10%, ostatních 18 respondentů - 90% ho nepoužívá. Starší generace tento výraz aktivně užívá do dnešních dnů.

28. Žlútko

Spisovným výrazem je *zloutek*. Je to vnitřní část vejce plovoucí v bílku.⁵¹ Zde si můžeme všimnout rozdílů v rodu u spisovného a nářečního tvaru - přechod z mužského rodu do středního rodu. Zde respondentům nečinil tento výraz potíže, jednoznačně preferovali správnou možnost. Starší generace nespisovný výraz stále používá i v obměnách, kde lze pozorovat diferenci hláskovou *žltko* x *žútko*. U mladší generace jen 7 žáků používá *žlútko* - 35%, 13 žáků používá *zloutek* - 65%. Je zřejmé, že *žlútko* se užívá u obou generací.

29. Bílko

Stejných výsledků jsme dosáhli i u dalšího nářečního pojmu *bilko*, což ve spisovné mluvě označuje *bílek*. Zde výzkum prokázal znalost na 100%. Avšak užívání u mladší generace dosáhlo stejného počtu jako u předchozího pojmu - 7 žáků (35%), ostatních 13 osob preferuje spisovný tvar *bílek* (65%). Starší generace pojem stále užívá.

30. Báleš

Dále jsme zkoumali *smaženou placku s povídky*. Zde mladší generace trochu zaváhala a správnou variantu zvolilo 16 respondentů (80%), ostatní 4 žáci (20%) zakroužkovali

---

⁵⁰ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 2*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0574-9, s. 474.

⁵¹ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 1*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0014-3, s. 216.

druhou možnost *vařená placka*. U respondentů starší generace tento pojem nečinil problém, znají ho a užívají ho všichni. Ve třech případech byl použit pojem s obalovaným *l- báješ*. Mladší generace ho užívá jen v 6 případech (30%), ostatních 14 (70%) používá *smažená placka s povidly*.

31. Bombós

Spisovný výraz pro tuto sladkost je *bonbon*. Dotazníkový výzkum potvrdil, že všichni dotazovaní obou generací tento pojem znají velmi dobře. Užívá ho jen 9 respondentů z mladší generace - 45%, ostatních 11 žáků - 55% používá spisovný výraz *bonbon*. Starší generace ho používá ve všech případech.

32. Babůvka

To samé nemůžeme tvrdit u dalšího nářečního pojmu *babůvka*. Tento pojem je již opravdu málo užíván mladší generací. 12 příslušníků mladší generace (60%) označilo správnou možnost *bábovka*, zbylých 8 (40%) účastníků výzkumu se rozhodlo pro výraz *koláček*. Starší generace slovo *babůvka* zná ve všech případech, používá ho však v 18 případech - 90%, 2 (20%) používají spisovný výraz *bábovka*. Naopak u mladší generace nepoužívá nářeční výraz *babůvka* nikdo, všichni používají slovo spisovné. Zde můžeme konstatovat, že slovo *babůvka* se už u mladší generace vůbec nepoužívá.

33. Kyslé šišky

Pokrm *kyslé šišky* je označen spisovně *kynuté knedlíky*. Většina respondentů mladší generace zvolila tuto možnost – 13 (65%), možnost *staré knedlíky* preferovalo 7 žáků (35%). Starší generace tento výraz používá v 19 případech - 95%, také ve dvou obměnách s obalovaným *l- kyslé šišky*. Jeden respondent používá spisovný pojem - 5%. Je prokazatelné, že mladší generace tento nářeční pojem vůbec nepoužívá.

34. Štrúdl

Pojem pod číslem 34 je *štrúdl*. Nebyl použit v *Českém jazykovém atlasu*, ale přesto je pro starší i mladší generaci dobře známý, protože všichni respondenti zvýraznili správný význam slova, což je *jablkový závin*. Můžeme při jeho psaní pamatovat na to,

že jako převzaté slovo (něm. *Apfelstrudel*)⁵² se píše s čárkovaným, nikoli kroužkovaným „u“ (*štrúdl*, nikoli *štrüdl*). Starší generace ho používá stále, mladší generace jen ve 14 případech (70%), ostatních 6 žáků - 30% mluví spisovnou formou. Starší generace ho používá stále, mladší generace jen ve 14 případech (70%), ostatních 6 žáků - 30% mluví spisovnou formou.

35. Lejanec

Tento pojem se používá pro *livanec*. *Lejanec* se dělá z ječmenné mouky, mléka a kvasnic. Upečený *lejanec* se pomastí máslem nebo sádlem, pomaže povidly, vařenými hruškami nebo tvarohem. Toto slovo nedělalo respondentům starší generace žádné potíže. Zvolili správnou možnost. Mladší generace toto slovo zná v menší míře - 9 respondentů (45%) a většina zvolila špatnou odpověď *nálevka* - 11 žáků (55%). Zde je možné sledovat, že mladší generace tento pojem ve větší míře nezná a v běžné mluvě ho vůbec nepoužívá. Starší generace ho používá v 19 případech - 95% a 1 respondent (5%) mluví spisovně.

36. Cvíboch

Cvíboch je ve spisovném jazyce *moučnik*. Můžeme také hovořit o *piškotu*, který byl ve dvou případech připsán starší generací. Postupujeme tak, že žloutky vyšleháme s cukrem do pěny. Z bílků ušleháme tuhý sníh. Do cukrové pěny postupně přidáváme vodu s moukou a práškem. Zde většina dotazovaných z mladší generace zvolila nesprávnou možnost *bochník* - 16 žáků (80%) a jen 4 žáci zvolili správnou možnost (20%). Stejných počtů jsme dosáhli i u užívání. Užívá ho tedy jen 20% žáků. Starší generace opět nezklamala a potvrdila své užití nářečního výrazu v 19 případech (95%), 1 osoba používá spisovný pojem.

37. Prézle

Spisovný ekvivalent nářečního slova *prézle* je *strouhanka* neboli *strouhané rohlíky*. Zde jsme poprvé zaznamenali, že ani starší generace tento pojem dokonale nezná. Ze starší generace ho zadrželo 12 respondentů (60%), z mladší generace 7 (35%). Druhá možnost, která měla jen zmást respondenty, dostala ze starší generace 8 hlasů (40%), z mladší

---

⁵² <http://www.proofreading.cz/strudl-nikoli-strudl>

generace 13 (65%). Zde se poprvé potvrdilo, že tento pojem nepoužívá ve velké míře ani starší generace, používají ho jen 4 respondenti - 20%, ostatních 16 dotazovaných používá *strouhané rohlíky* (80%). Tento pojem nepoužívá nikdo z mladší generace. Zde můžeme konstatovat, že tento název již zaniká a už se skoro neužívá v Kunovicích.

38. Metyja

Nářeční slovo *metyja* je bezmasé jídlo. Ingredience, které jsou potřebné k výrobě jsou: brambory, hladká mouka, mák, povidla, sádlo, mletý cukr a sůl.⁵³ Správnou možnost označilo 18 respondentů starší generace (90%), avšak u mladší generace jen 2 respondenti odpověděli taktéž (10%). Naopak mladší generace preferovala špatnou možnost *závin* - 18 žáků 90% a jen 2 respondenti ze starší generace (90%). Zde si počty obě generace vzájemně vyměnily. Z mladší generace tento pojem nikdo nepoužívá. U starší generace ho užívá většina respondentů - 16 - 80%, ostatní 4 respondenti - 20% již tento pojem nepoužívají. Je zřejmé, že mladší generace tento pojem již téměř nezná, starší generace ho zná, ale používá ho v 16 případech.

39. Posypátko

Zde jde o místní název *drobenka na koláč*.⁵⁴ Je to směs mouky, cukru a rozdrobeného másla, užívané, jak již bylo řečeno, k sypání koláčů a koláčků. Starší generace tento pojem zná a užívá ho, jelikož na tento výraz byli tázáni i osobně. Mladší generace tento nářeční výraz těž zná - 16 žáků (80%) a jen 4 osoby zvolily špatnou variantu *sypání* (20%). Starší generace *posypátko* stále používá. Z mladší generace ho používá jen 7 žáků - 35%, ostatních 13 žáků preferuje spisovný pojem - 65%.

40. Pleténka

Dalším pojmem je *pleténka*, což ve spisovné češtině znamená *pletýnka*.⁵⁵ Můžeme si zde všimnout diference hláskové. Je to houska, drobného pleteného pečiva pečeného většinou z pšeničné mouky. Z mladší generace zná tento pojem 15 žáků (75%) a 5 žáků si to spletlo s pojmem *rohlík* (25%). Starší generace odpověděla správně a stále ho ve všech případech užívá. Zde lze hovořit o *nezúženém é*. Mladší generace ho používá

⁵³ <http://www.labuznik.com/recipe.php?ID=15486>

⁵⁴ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 1*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0014-3, s. 278.

⁵⁵ Tamtéž, s. 272.

jen ve 3 případech - 15%, ostatních 17 žáků dává přednost spisovnému pojmu *pletýnka* - 85%.

41. Oškvarky

Zde všichni respondenti zakroužkovali správnou spisovnou variantu slova *škvarky*. Jsou to spečené zbytky po vyškvaření sádla.⁵⁶ *Škvarky* mají slovtvornou variantu *oškvarky*. Starší generace ho používá i dnes, ale mladší generace se spíše přiklání ke spisovné formě *škvarky* - 13 žáků - 65%, ostatních 7 žáků - 35% používá *oškvarky*. Zde můžeme konstatovat, že tento výraz je ještě v Kunovicích stále živý.

42. Obcházaňica

Tento nářeční výraz už není tak známý u mladší generace, protože ho zvolilo 8 žáků (40%). Správná odpověď je tedy *jelitový prejt*, přesněji *kroupy s krví vepře, s cibulí a kořením*. Většina spíše preferovala nesprávnou možnost *obchůzka* - 12 (60%). Starší generace tento pojem bezpochyby zná a používá ho do dnešních dnů. Není těžké zjistit, jak tento výraz vznikl. Od slovesa *obcházet*. Když někdo zabíjel na Slovácku prase a měl toho nadmíru, tak se rozdělil i se svými sousedy a tudíž obcházel domy a nabízel jim svůj podíl. Z toho vznikl pojem *obcházaňica*. Starší generace ho používá neustále. Z mladší generace ho používají jen 3 žáci - 15%, 17 žáků upřednostňuje spisovnou formu *jelitový prejt* - 85%.

43. Obarovica

Když hovoříme o zabíjačce, tak nesmíme zapomenout na další pojem - *obarovica*. Můžeme zde sledovat, že někdy se používá tento pojem s hláskovou obměnou *obarovica* – *ovarovica*, změna souhlásek **b** - **v**. Správné synonymum je *zabíjačková polévka s kroupy*. Správný výraz určilo 14 respondentů mladší generace (70%), pro druhou variantu *slepičí vývar* bylo 6 respondentů (30%). Starší generace tento pojem samozřejmě zná a používá ho i ve 21. století. Z mladší generace ho používá jen 5 dotazovaných - 25%, 15 respondentů preferuje spisovný tvar - 75%.

---

⁵⁶ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 1*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0014-3, s. 244.

44. Šišky s vajíčkem

Určit tento název jídla nebylo pro nikoho obtížné. Všichni zvolili velmi správně spisovnou formu *knedlíky s vejci*. Příprava tohoto pokrmu není náročná. Nakrájíme knedlíky, dáme je na rozpuštěný omastek nebo na olej, přidáme vejce, mícháme a osolíme. Opět starší generace *šišky s vajíčkem* stále používá, z mladší generace ho používá jen 7 žáků - 35%, 13 respondentů - 65% používá spisovnou formu.

45. Hrozénky

I u toho pojmu jsme předpokládali absolutní znalost a používání u starší generace. *Hrozénky* znamenají ve spisovném jazyce *rozinky*, což je *sušená bobule vinné révy*.⁵⁷ Zde si můžeme všimnout přidání počáteční hlasivkové hrtanové frikativy **h**, **h - r** je tedy hláskoslovný rozdíl. *Rozinka* je z německého *Rosine*, *hrozenka* z názvu *hrozen*, *hrozinka* kontaminací *rozinka* a *hrozenka*, dále pak změna *i - é*. Význam *rozinek* poznali všichni dotazovaní z obou generací. Z mladší generace ho však užívá jen 15% dotazovaných – 3 žáci, většina, tedy 17 žáků - 85% používá spisovný tvar *rozinky*.

46. Francúské arteple

Tak tomu bylo i v případě *francúzských arteplí*, které jsou ve spisovné mluvě *francouzské brambory*. Když jsem se ptala na tento výraz starší generace, ve třech případech jsem slyšela hláskovou obměnu *artepla* na *ertepla*. Jsou to zapečené brambory v troubě s cibulí a uzeninou. Mohou se však používat i jiné ingredience. Starší generace toto slovní spojení používá, nikoli mladší generace. Ta jen ve 2 případech – 10%, v 18 případech volí spisovnou formu - 90%.

47. Fazule po hustu

Zde bylo velmi překvapivé, že mladší generace jen z poloviny zná toto slovní spojení *fazole po hustu*. 50% žáků označilo správnou variantu pokrmu *fazole na kyselo*, druhá polovina žáků zakroužkovala *nevyloupané fazole*. Můžeme pozorovat, že spisovný výraz *fazole* je v dialektu *fazole*, změna **o - u**. Zde můžeme hovořit o tom, že spisovná mluva se používá i ve školních jídelnách, všichni příslušníci mladší generace mluví

---

⁵⁷ BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 2*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0574-9, s. 470.

spisovnou češtinou. Naproti tomu, starší generace *fazole po hustu* užívá stále ve všech případech.

48. Čočka po hustu

Tento pokrm se připravuje podobně jako *fazole na kyselo*. Toto spojení je už známo též mladší generací. 18 žáků (90%) zvolilo spisovnou formu *čočka na kyselo* a jen 2 žáci dali přednost možnosti *přebraná čočka*. Starší generace vybrala správnou možnost a také ji stále používá v každodenní mluvě v Kunovicích. Z mladší generace ho používají jen 4 žáci - 20%, 16 žáků preferuje spisovnou formu - 80%. Zde můžeme konstatovat, že 20% mladší generace tento pokrm používá v nářeční formě.

49. Arteplová amoleta

V dalším pojmu se opět objevuje pojem *artepla*, který je nám již znám. Proto nebylo těžké pro mladší generaci určit správnou spisovnou variantu *bramborová omeleta*. Tento pojem se moc nepoužívá, byl zde vložen z důvodu pojmu obecného - *amoleta*. Především lze hovořit o *bramboráku*. Ve dvou případech starší generace používá výraz *patent* a v jednom případě pojem *šųapčák*, který pochází pravděpodobně ze slovenštiny. Můžeme si všimnout u *amolety* změny počátečního vokálu *o - a*. Správnou možnost zvolilo 18 respondentů mladší generace (90%) a jen 2 respondenti zvolili chybnou variantu *kolečka brambor* (10%). Starší generace opět zná tento název jídla velmi dobře a používá ho v běžném životě. Mladší generace však toto spojení již vůbec nepoužívá, což bylo prokázáno v kategorii užívání v běžné mluvě.

50. Paradajská omáčka

Rajská omáčka je spisovným výrazem pro toto spojení. Polotekutý pokrm, který se připravuje zejména k masu. Obsahuje rajský protlak. Správný význam znalo jen 9 respondentů mladší generace (45%) a druhou možnost *koprová omáčka* vybrala většina dotazovaných, narozených v letech 1993 – 1994 - 11 (55%). Starší generace stále toto označení zná a užívá ho, ve dvou případech mi řekli, že používají dvě slovtvorné varianty - předponovou formu *omáčka* (shodná se spisovným jazykem) a bezpředponovou formu *máčka* (shodná s nářeční variantou). Mladší generace toto spojení vůbec nepoužívá a z toho plyne, že mladší generace hovoří spisovně.

51. Zemlbába

Tento název jídla je ve spisovné češtině *žemlovka*. Je to sladký pokrm z rohlíků, jablek, vajíček a cukru upečený v troubě. Starší generace zvolila správnou možnost a ve 14 případech ho i denně užívá - 70%. Ve dvou případech dotazovaní používají hláskovou obměnu *žemlbába*. 6 dotazovaných se přiklání ke spisovné formě - 30%. 12 žáků 9. třídy (60%) preferovalo správnou možnost a 8 (40%) zatrhlo nesprávnou možnost *bába ze Zemlu*. Z mladší generace tento pojem tedy většina zná, neužívá ho však nikdo. Dávají přednost spisovné formě *žemlovka*.

52. Krajanec

Pojem *krajanec* je ve spisovné češtině *bezkrvasnicový slaný koláč*. Suroviny, které jsou potřebné pro upečení krajance jsou: hladká mouka, vejce, bílek, prášek do pečiva, máslo na potřetí. Opět menšina respondentů mladší generace zvolila správný výraz - 7 (35%) a většina tento pojem vůbec nezná a preferovala možnost *ukrojený koláč* - 13 osob (65%). Používají ho v běžné mluvě jen 3 příslušníci mladší generace - 15%, 17 žáků (85%) ho nepoužívá. Starší generace zná *krajanec* velmi dobře a také ho používá ve všech případech. Lze hovořit o tom, že tento nářeční pojem se v malé míře užívá u mladší generace.

53. Koblih

Další slovo *koblih* nebylo pro žádného dotazovaného obtížné dobře určit, poněvadž všichni zakroužkovali správnou variantu *kobliha*. Lze si všimnout jiného rodového zařazení, přechod z ženského rodu do rodu mužského, samohláska *a* v dialektu zmizela. Starší generace nářeční pojem používá stále, z mladší generace ho užívá 11 osob (55%), 9 žáků preferuje spisovný pojem - 45%. Je to kynuté pečivo ve tvaru lehce zploštělé koule, obvykle s marmeládovou nebo ovocnou náplní. Jiné varianty obsahují pudink nebo nugát. Smaží se ve vysoké vrstvě oleje do tmavě zlaté barvy, hotová kobliha se obvykle sype cukrem, případně polévá cukrovou či čokoládovou polevou.⁵⁸

---

⁵⁸ <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Kobliha&oldid=4821656>

54. Hroznková buchta

U *hroznkové buchty* byl opět předpoklad, že všichni příslušníci obou generací zvolí význam slova dobře. A také tomu tak bylo. Starší generace *hroznkovou buchtu* používá stále, nikoli generace mladší, ta se přiklání ve všech případech ke spisovnému výrazu. Spisovné synonymum je *rozinkový koláč*. Postup je stejný jako u pečení jakéhokoli koláče. Jsou však použity rozinky.

55. Cibí

Padesátým pátým pojmem se stalo *cibí*. Ve spisovném jazyce *mladá nat' cibule*. Zde byl předpoklad, že mladší generace už tento pojem ve velké míře znát nebude. Také tomu tak bylo ve výzkumném šetření. Pouze 2 žáci (10%) tento pojem znají, avšak většina, 18 respondentů (90%), zadržela možnost *nástroj*. Dále ale mladší generace potvrdila, že tento pojem již vůbec nepoužívá v běžném rozhovoru. U starší generace byla znalost i užívání tohoto pojmu samozřejmostí, ve dvou případech byl připsán pojem pro *cibí šnytlych*, ale bylo zjištěno, že to je označení pro *pažitku*.

56. Hrach

Tuto luštěninu také všichni znají. Ve spisovné češtině je to *hrách*. Jak jsme již pozorovali ve slově *mak*, tak i v pojmu *hrach* si můžeme všimnout krácení, které nastalo v důsledku změny slabičných poměrů. Užívání u mladší generace je ve 13 případech - 65%, ostatní mluví spisovným pojmem *hrách* – 7 osob - 35%. Starší generace preferuje nářeční pojem.

57. Krupica

Krupica je ve spisovné formě *krupice*. Můžeme mluvit o změně *e – a*, tedy kolísání vzorů v ženském rodě. Zde také nebylo obtížné určit pro obě generace správnou variantu. Užívání je ovšem jiné. Žáci 9. tříd ho používají ve 12 případech (60%), ostatních 8 žáků dává přednost spisovné češtině (40%). Starší generace výraz používá neustále.

58. Fléčky

U slova *fléčky* byl předpoklad, že ho budou všichni respondenti z mladší generace znát. Ale bohužel, nebylo tomu tak. Správnou možnost *těstoviny*, ve spisovné mluvě také

fličky, zvolilo 8 žáků (40%), druhou možnost *léčky* zvolila většina - 12 žáků (60%). Starší generace zvolila správnou možnost ve všech případech, ale v užívání bylo pro nářeční pojem 19 respondentů (95%), jeden respondent mluví spisovně (5%). Mladší generace potvrdila, že tento nářeční výraz vůbec v běžné mluvě nepoužívá. Zde můžeme podotknout, že mladší generace již zná spisovnou podobu slova.

59. Topénky

Předposledním pokrmem jsou *topénky*. Ve spisovné mluvě *smažený chléb* nebo také *topinky*. Můžeme si všimnout změny *i - é*. Dotazníkový výzkum potvrdil jednoznačnou znalost u obou generací, což ale nepotvrzuje užívání v běžném životě, protože jen 4 žáci ZŠ hovoří nespisovnou formou (20%), ostatní mluví spisovně - 16 respondentů (80%). Tudíž lze tvrdit, že tento nářeční pojem již není živý u mladší generace. Starší generace *topénky* používá do dnešních dnů.

60. Cibula

Zelenina, která zaujala poslední pozici v našem dotazníku, je *cibula*. Všichni respondenti obou generací bezpochyby zvolili správný výraz *cibule*. Zde si můžeme všimnout kolísání vzorů v rodě ženském. Starší generace tento pojem stále používá v každodenní mluvě, avšak jen polovina dotazovaných z generace mladší mluví nespisovnou formou - 10 žáků (50%), druhá polovina preferuje ve své každodenní mluvě spisovnou formu *cibule*. Můžeme tedy říci, že tento nářeční pojem je stále ještě živý i u mladší generace.

Tabulka 3 (část C) v %

Otázka	Správná	Špatná
1	100,0	0,0
2	100,0	0,0
3	100,0	0,0
4	100,0	0,0
5	100,0	0,0
6	100,0	0,0
7	100,0	0,0
8	100,0	0,0
9	100,0	0,0
10	100,0	0,0
11	100,0	0,0
12	100,0	0,0
13	100,0	0,0
14	100,0	0,0
15	100,0	0,0
16	100,0	0,0
17	100,0	0,0
18	100,0	0,0
19	100,0	0,0
20	100,0	0,0
21	100,0	0,0
22	100,0	0,0
23	100,0	0,0
24	100,0	0,0
25	100,0	0,0
26	100,0	0,0
27	100,0	0,0
28	100,0	0,0
29	100,0	0,0
30	100,0	0,0
31	100,0	0,0
32	100,0	0,0
33	100,0	0,0
34	100,0	0,0
35	100,0	0,0
36	100,0	0,0
37	60,0	40,0
38	90,0	10,0
39	100,0	0,0
40	100,0	0,0
41	100,0	0,0
42	100,0	0,0
43	100,0	0,0
44	100,0	0,0
45	100,0	0,0
46	100,0	0,0
47	100,0	0,0
48	100,0	0,0

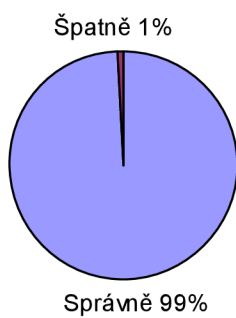
Tabulka 3 (část C) starší

Otázka	Správná	Špatná	SUMA
1	20	0	20
2	20	0	20
3	20	0	20
4	20	0	20
5	20	0	20
6	20	0	20
7	20	0	20
8	20	0	20
9	20	0	20
10	20	0	20
11	20	0	20
12	20	0	20
13	20	0	20
14	20	0	20
15	20	0	20
16	20	0	20
17	20	0	20
18	20	0	20
19	20	0	20
20	20	0	20
21	20	0	20
22	20	0	20
23	20	0	20
24	20	0	20
25	20	0	20
26	20	0	20
27	20	0	20
28	20	0	20
29	20	0	20
30	20	0	20
31	20	0	20
32	20	0	20
33	20	0	20
34	20	0	20
35	20	0	20
36	20	0	20
37	12	8	20
38	18	2	20
39	20	0	20
40	20	0	20
41	20	0	20
42	20	0	20
43	20	0	20
44	20	0	20
45	20	0	20
46	20	0	20
47	20	0	20
48	20	0	20

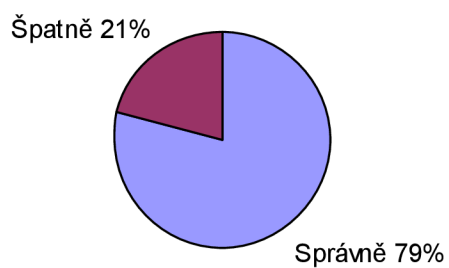
49	100,0	0,0
50	100,0	0,0
51	100,0	0,0
52	100,0	0,0
53	100,0	0,0
54	100,0	0,0
55	100,0	0,0
56	100,0	0,0
57	100,0	0,0
58	100,0	0,0
59	100,0	0,0
60	100,0	0,0
průměr	99,2	0,8

49	20	0	20
50	20	0	20
51	20	0	20
52	20	0	20
53	20	0	20
54	20	0	20
55	20	0	20
56	20	0	20
57	20	0	20
58	20	0	20
59	20	0	20
60	20	0	20
suma	1190	10	1200

Graf 8 Správné a špatné odpovědi starší generace

Graf 9 Správné a špatné odpovědi mladší generace

Tabulka 3 (část C) v %

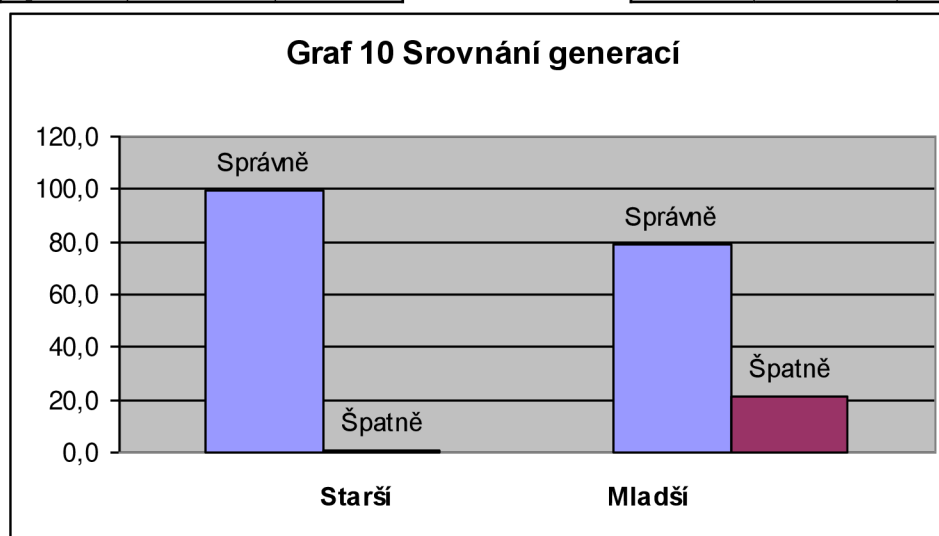
Otázka	Správná	Špatná
1	100,0	0,0
2	100,0	0,0
3	95,0	5,0
4	100,0	0,0
5	70,0	30,0
6	100,0	0,0
7	100,0	0,0
8	100,0	0,0
9	100,0	0,0
10	60,0	40,0
11	100,0	0,0
12	100,0	0,0
13	100,0	0,0
14	95,0	5,0
15	95,0	5,0
16	50,0	50,0
17	100,0	0,0
18	40,0	60,0
19	35,0	65,0
20	100,0	0,0
21	100,0	0,0
22	100,0	0,0
23	45,0	55,0
24	100,0	0,0
25	100,0	0,0
26	100,0	0,0
27	65,0	35,0
28	100,0	0,0
29	100,0	0,0
30	80,0	20,0
31	100,0	0,0
32	40,0	60,0
33	65,0	35,0
34	100,0	0,0
35	45,0	55,0
36	20,0	80,0
37	35,0	65,0
38	10,0	90,0
39	80,0	20,0
40	75,0	25,0
41	100,0	0,0
42	40,0	60,0
43	70,0	30,0
44	100,0	0,0
45	100,0	0,0
46	100,0	0,0
47	50,0	50,0
48	90,0	10,0
49	90,0	10,0

Tabulka 3 (část C) mladší

Otázka	Správná	Špatná	SUMA
1	20	0	20
2	20	0	20
3	19	1	20
4	20	0	20
5	14	6	20
6	20	0	20
7	20	0	20
8	20	0	20
9	20	0	20
10	12	8	20
11	20	0	20
12	20	0	20
13	20	0	20
14	19	1	20
15	19	1	20
16	10	10	20
17	20	0	20
18	8	12	20
19	7	13	20
20	20	0	20
21	20	0	20
22	20	0	20
23	9	11	20
24	20	0	20
25	20	0	20
26	20	0	20
27	13	7	20
28	20	0	20
29	20	0	20
30	16	4	20
31	20	0	20
32	8	12	20
33	13	7	20
34	20	0	20
35	9	11	20
36	4	16	20
37	7	13	20
38	2	18	20
39	16	4	20
40	15	5	20
41	20	0	20
42	8	12	20
43	14	6	20
44	20	0	20
45	20	0	20
46	20	0	20
47	10	10	20
48	18	2	20
49	18	2	20

50	45,0	55,0
51	60,0	40,0
52	35,0	65,0
53	100,0	0,0
54	100,0	0,0
55	10,0	90,0
56	100,0	0,0
57	100,0	0,0
58	40,0	60,0
59	100,0	0,0
60	100,0	0,0
průměr	78,8	21,2

50	9	11	20
51	12	8	20
52	7	13	20
53	20	0	20
54	20	0	20
55	2	18	20
56	20	0	20
57	20	0	20
58	8	12	20
59	20	0	20
60	20	0	20
suma	946	254	1200

VYHODNOCENÍ TŘETÍ ČÁSTI DOTAZNÍKU – ČÁSTI C

Na základě provedeného výzkumu můžeme tvrdit, že obě generace v Kunovicích a okolí znají velmi dobře všechna slova. Menší problémy se vyskytly u mladší generace ve slovech: *kel*, *angrešla*, *lokše*, *báleš*, *posypátko*, *čočka po hustu* a *arteplová amoleta*. Větší problémy - *paradajka*, *marhula*, *pěry*, *zásmažka*, *šlízky*, *gulivár*, *štridla*, *báleš*, *babůvka*, *kyslé šišky*, *lejanec*, *cviboch*, *prézle*, *metyja*, *pleténka*, *obcházaňica*, *obarovica*, *fazole po hustu*, *paradajská omáčka*, *zembába*, *krajanec*, *cíbí* a *flěčky*. Ostatní výrazy určila mladší generace bez problémů. Zajímavostí bylo užívání slov, protože zde jsme mohli zjistit, že většina respondentů mladší generace tyto výrazy nepoužívá, jen u těchto slov byla prokázána nadpoloviční většina uživatelů: *dyňa*, *mrkva*, *mak*, *trnka*, *jabko*, *škvařezina*, *štrúdl*, *koblih*, *hrach* a *krupica*. Tyto výrazy byly používány v polovičním zastoupení: *oharek*, *turkyň*, *vdolečky*, *múka* a *cibula*.

Překvapivé bylo u starší generace, že všichni neznají dva výrazy *prézle* a *metyja*, u ostatních výrazů si byla starší generace zcela jistá. I u těchto dvou výrazů bylo jasné, že užívání je v menším zastoupení. Dále pak výraz *zembába* je užíván jen 14 dotazovanými starší generace. Je třeba říci, že všechna slova jsou v Kunovicích v dnešní době známa a používána i v menší míře u mladší generace, u starší generace je to zřejmé.

ZÁVĚR

Jedním z cílů této práce bylo zjistit, do jaké míry rozumí žáci nářečným textům a zda je nářečí stále užíváno starší i mladší generací v Kunovicích. Přitom jsme předpokládali, že starší generace používá dialekt ve větší míře než generace mladší.

Na základě výzkumu provedeného v domácnostech i na základní škole, formou dotazníků i dotazováním, oslovením starší i mladší generace, po vyhodnocení všech dotazů můžeme konstatovat, že se hypotéza potvrdila.

V první části dotazníku příslušníci starší generace uvedli, že dialektu rozumí a používají ho především v domácím prostředí a při rozmluvě s prarodiči. Taktéž tomu bylo u generace mladší.

Ve druhé části dotazníku, kde byla zjišťována frekvence výskytu nářečnických výrazů za pomoci nářečnického textu ve srovnání se spisovnou a hovorovou češtinou, převažovalo u starší generace užívání nářečí, ale také si lze povšimnout, že přestože je mladší generace ovlivňována školním prostředím a médií, mluví částečně dialektem. Využívá totiž výrazy v nadpoloviční většině: *muchy*, *všeci* a *chvílu*. Také výrazy *borovica*, *aj a tož* jsou používány polovinou respondentů mladší generace. Ostatní slova jsou respondenty používány méně, či vůbec. Na základě těchto výsledků tedy můžeme tvrdit, že nářečí v Kunovicích je stále ještě v menší míře mladší generací užíváno.

Dále lze konstatovat, že ústup nářečí u mladší generace v Kunovicích nebyl výsledky našeho dotazování potvrzen. V části C, kde měli respondenti rozpoznat význam slova v nářečí, bylo na základě výzkumu u mladší generace v polovině případech zjištěno, že převažuje znalost těchto výrazů. U starší generace pouze dva výrazy, a to *prézle* a *metýja*, nejsou známy všem dotazovaným. Ostatní výrazy znají. Užívání slov bylo již u mladší generace rozdílné. Jen u deseti výrazů bylo zjištěno, že jsou používány nadpolovičním počtem respondentů mladší generace. Jsou to výrazy: *dyňa*, *mrkva*, *mak*, *trnka*, *jabko*, *škvařežina*, *štrúdl*, *koblih*, *hrach* a *krupica*.

Z výsledků dotazníku je tedy prokazatelné, že příslušníci obou generací slova v dialektu znají. Starší generace výrazům rozumí a užívá je ve větší míře, mladší generace v míře menší.

Na základě provedeného výzkumu můžeme tvrdit, že přestože v oblasti moravskoslovenských nářečí, jižní podskupiny dochází v obecné rovině k ústupu nářečnických znaků, je v Kunovicích dialekt stále aktuální. Z důvodu omezeného rozsahu

zadání naše práce pracuje pouze s reprezentativním vzorkem kunovické populace, proto může být výsledek výzkumu touto skutečností ovlivněn, rovněž může být limitován uvedením omezeného vzorku nářečních výrazů. Bylo by přínosné tuto studii rozpracovat a provést podrobný výzkum za účasti většího počtu respondentů.

Problematické je také začlenění dialektu do tématu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, dále do školního vzdělávacího programu jednotlivých základních škol, neboť těmto otázkám stále ještě není věnován dostatek času a úsilí. Domnívám se, že se jedná o vhodné téma, kterému je třeba vyčlenit dostatek prostoru nejenom v rámci mezipředmětových vztahů, ale především v hodinách českého jazyka. Ohledně mezipředmětových vazeb je vhodné doporučit propojení předmětů český jazyk a zeměpis, kde se toto téma uplatní za pomoci zpracování informací o dialektu a krajinné oblasti Uherského Hradiště. Dále mj. v dějepisu, kde je možné sledovat historický a současný vývoj. Doufám, že tato diplomová práce napomohla k otevření debaty mezi jazykovědci, učiteli, ale i žáky samotnými, neboť i jich se týká.

POUŽITÉ ZDROJE

- BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 1*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0014-3.
- BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 2*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0574-9.
- BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 3*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0654-0.
- BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 4*. 1. vyd. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0921-3.
- BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol. *Český jazykový atlas 5*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1339-3.
- BARTOŠ, F. *Dialektologický slovník moravský*. Praha: Česká akademie, 1896.
- BARTOŠ, F. *Dialektologie moravská I*. Brno: Matice Moravská, 1886.
- BARTOŠ, F. *Dialektologie moravská I*. Brno: Matice Moravská, 1895.
- BĚLIČ, J. *Dolská nářečí na Moravě*. Praha: ČSAV, 1954.
- BĚLIČ, J. *Nástin české dialektologie*. 1. vyd. Praha: SPN, 1972.
- BĚLIČ, J. *Přehled nářečí českého jazyka*. Praha: SPN, 1971.
- COOMBES, A. J., WARD, M. *Stromy*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1996.
- CUŘÍN, F. *Regionální prvky ve vyučování českému jazyku*. 2. vyd. Praha: SPN, 1977.
- CUŘÍN, F. a kol. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. 4. vyd. Praha: SPN, 1977.
- ČOUPEK, J., ŠTĚRBA, S. *Kunovice v proměnách času*. Břeclav: Moraviapress, 1996.
- Dotazník pro nářečí moravskoslovenská*. (Sestavili Gregor, A., Kopečný, F., Svěrák, F.) Praha, 1952.
- DŘÍNKOVÁ, Zdeňka. *Současný stav dialektu města Kunovice: bakalářská práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka, 2007. 50 s.
- GALUŠKA, Z. *Slovácko sa súdí*. 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 1974.
- GREPL, M. a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.
- HOLUB, J., LYER, S. *Stručný etymologický slovník jazyka českého*. 1. vyd. Praha: SPN, 1968.
- CHLOUPEK, J. Diferenciace východomoravských nářečí. *Vlastivědný věstník moravský*, 1959, roč. 14, s. 80 – 84.

MACHEK, V. *Etymologický slovník jazyka českého*. 3. vyd. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-242-1.

STYBLÍK, V. a kol. *Český jazyk pro 6. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1997.

STYBLÍK, V. a kol. *Český jazyk pro 7. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1997.

STYBLÍK, V. a kol. *Český jazyk pro 8. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1998.

STYBLÍK, V. a kol. *Český jazyk pro 9. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1996.

TRÁVNÍČEK, F. *Moravská nářečí*. Praha: Národopisná společnost československá, 1926.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Jiška : *Wikipedie, Otevřená encyklopedie* [online]. 2010 , 10. 02. 2010 [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW:

<<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=J%C3%AD%C5%A1ka&oldid=4786840>>.

Kobliha : *Wikipedie, Otevřená encyklopedie* [online]. 2010 , 10. 02. 2010 [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW:

<<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Kobliha&oldid=4821656>>.

Kunovice [online]. 2009 [cit. 10. prosince 2009]. Dostupný z WWW:

<<http://www.mesto-kunovice.cz/a/kunovice>>.

Labužník. com: *Slovácká metýja* [online]. 2010 [cit. 10. února 2010]. Dostupný

z WWW: <<http://www.labuznik.com/recipe.php?ID=15486>>.

Mák setý : *Wikipedie, Otevřená encyklopedie* [online]. 2010 , 10. 02. 2010 [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW:

<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=M%C3%A1k_set%C3%BD&oldid=4787779>.

Proofreading. cz: *Štrúdl* [online]. 2010 [cit. 10. února 2010]. Dostupný z WWW:

<<http://www.proofreading.cz/strudl-nikoli-strudl>>.

RESUMÉ

Diplomová práce „*Porozumění nářečním textům z hlediska generace současných žáků ZŠ*“ se specializuje na oblast Kunovic a zkoumá míru užívání nářečí u starší a mladší generace.

Z výsledků dotazníku je prokazatelné, že respondenti obou generací slova v nářečí znají. Starší generace nářečím stále mluví, mladší generace mu rozumí, aktivně ho však používá v menší míře.

The diploma thesis „*Understanding of texts in dialect by the generation of today's pupils*“ focuses on Kunovice region and looks into the usage of the dialect by both the older and younger generation.

The results of the questionnaires have proved that members of both generations know the words in the dialect. Older generation still uses it, while the younger generation understands the dialect, but speaks into in a smaller extent.

Bibliografický záznam

DŘÍNKOVÁ, Zdeňka. *Porozumění nářečným textům z hlediska generace současných žáků ZŠ: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka, 2010. 94 s. Vedoucí diplomové práce PaedDr. Ivo Martinec, CSc.

Anotace

Diplomová práce „*Porozumění nářečným textům z hlediska generace současných žáků ZŠ*“ pojednává o dialektu Kunovic a zkoumá míru užívání nářečí v této oblasti u starší a mladší generace. Výzkum byl proveden u starší generace, která se narodila v letech 1923 - 1946 a u žáků 9. třídy ZŠ Červená cesta v Kunovicích, kteří se narodili v letech 1993 - 1994.

Z výsledků výzkumu plyne skutečnost, že starší generace používá dialekt ve větší míře než generace mladší.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V úvodu teoretické části jsou popsány Kunovice, rozdělení českých nářečí, základní znaky kunovického nářečí, srovnání nářečních znaků s dnešní podobou a nářečí z hlediska kultury a vyučování českému jazyku.

V praktické části práce je analyzována daná mluva na základě korpusu získaného dotazníkovou metodou.

Annotation

The diploma thesis entitled „*Understanding of texts in dialect by the generation of today's pupils*“ deals with Kunovice dialect and looks into the extent of dialect usage in this region by both older and younger generations.

The research was carried out among the older generation, dealing with people who were born between 1923 and 1946, and also among the younger generation of pupils attending the ninth grade of the elementary school Červená cesta in Kunovice. These pupils were born between 1993 and 1994. The results of the research show that the older generation uses the dialect to a larger extent than the younger generation.

The thesis is divided into a theoretical and a practical part. Introduction of the theoretical part deals with a description of the town Kunovice, different kinds of Czech

dialects, basic features of the dialect in Kunovice, comparison of dialect features with words which are used nowadays and it also deals with the dialect from the point of view of the culture and teaching of the Czech language.

The practical part deals with analysis of the research in question, on the basis of the results gained by the questionnaire method.

Klíčová slova

dialekt, Kunovice, nářeční skupina východomoravská (neboli moravskoslovenská), jižní podskupina, Slovácko, spisovná čeština, nespisovná čeština, hovorová čeština, výrazy užívané v Kunovicích

Keywords

dialect, Kunovice, east-moravian dialectal group (or Moravian-Slovak), southern subgroup, Slovácko, literary Czech, non-literary Czech, colloquial Czech, expressions used in Kunovice

SEZNAM PŘÍLOH

1. Dotazník
2. Text z Dialektologie moravské - Kolerový poplach na Slovácku roku 1884
3. Rozvrstvení nářečí v okrese Uherské Hradiště
4. Pohlednice Kunovic
5. Zeměpisná poloha Kunovic v okolí Uherského Hradiště
6. Tabulka 2 (část B)

Příloha č. 1

DOTAZNÍK

Vážení přátelé, prosím vás o vyplnění dotazníku, který se vztahuje ke „slováckému nářečí“ u starší a mladší generace. Dále bych Vás chtěla poprosit, abyste při vyplňování dotazníku postupovali zodpovědně a zakroužkovali pouze ty odpovědi, které se Vám zdají opravdu správné.

Vaše výsledky se stanou podkladem pro moji závěrečnou práci a zároveň ovlivní stanovisko k dané problematice.

Předem velmi děkuji za spolupráci.

Zdeňka Dřínková, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Dotazník je anonymní.

Část A

Zakroužkujte odpovědi (u 5. a 6. otázky může být i více řešení)

1. Jakého jste pohlaví?

- a) muž
- b) žena

2. Kdy jste se narodili?

- a) před rokem 1947
- b) před rokem 1995

3. Žijete v Kunovicích už od narození?

- a) ano
- b) ne

4. Pocházejí/ pocházeli vaši rodiče z Kunovic či blízkého okolí?

- a) ano
- b) ne

5. Slováckým nářečím mluví/ mluvili:

- a) vaši rodiče
- b) vaši prarodiče

c) vaši přátelé

6. Slovácké nářečí používáte:

- a) ve škole
- b) doma
- c) nikdy
- d) na úřadě
- e) když mluvíte s prarodiči

7. Slováckému nářečí rozumíte:

- a) dobře
- b) trochu
- c) vůbec

Část B

Zakroužkujte odpověď podle toho, jaký výraz používáte v běžné řeči (pouze 1 řešení).

1. Tu ...zprávu	a) smutnú b) smutnou c) smutnu
2. ...to také mají	a) Francouzi b) Francuzi c) Francúzi
3. Jako...	a) muchy b) mouchy
4. I na ... zapomínali	a) borovici b) borovicu
5. V ... zemích	a) susedních b) sousedních

6. Na druhý den ...
a) odpoledňa
b) odpoledne
7. Ženy, ...
a) nelekajte sa
b) nelekajte se
c) nelekejte se
8. Z toho strachu se ... probral
a) přece
b) přeci
c) přeca
9. Sousedé ... z porady
a) sa vytrácali
b) se vytrácali
c) se vytráceli
10. V ... se omezilo
a) obcích
b) obcich
c) obcách
11. A co ... strýc Váňovi umřeli
a) neboščík
b) nebožtík
12. Víncek
a) stoja
b) stojí
c) stójí
13. Seděl v hospodě u čtvrtky ...
a) jalovcové
b) jalovcověj
14. Ono to ... po tři dni
a) modlení
b) modlení

15. Šikovně...se jí zaujali...
a) jsme
b) zme
c) sme
16. Vincek ... a lopotil se
a) přišel
b) přišél/ ů
- 17.... sousedi se zavolali
a) Všeci
b) Všichni
18. Dostalo ... obci
a) sa každěj
b) se každé
19. V levém uchu...
a) zvoní
b) zvóní
20. Chce ...trochu povzbudit
a) ich
b) jich
c) je
21. Píšťalku s
a) pěsničkama
b) pěsničkami
c) písničkami
22. V ... zemích
a) iných
b) jiných
23. Chlapi se v ... radili
a) jizbě
b) izbě
c) pokoji
24. Sousedí, ... není, ...
a) ináč
b) jináč

- c) jinak
25. Tři dny nebylo ...tak
- a) enom
b) jenom
c) enem
26. Málo platné, souseďi, jinak
- a) néni
b) není
- 27... v ruce držel
- a) Aj
b) I
28. Chlapi pokyvovali hlavami a...
- a) rozímali
b) rozjímali
29. Tak ... Vincek
- a) mlúvíl
b) múvíl/ ů
c) mluvil
30. Nasypal ...pudmistrovu píšťalku ...
- a) práznú
b) prázdnou
c) prázdnú
31. Pudmistr nebyl čtenářem a ... lámal ty háky
- a) tož
b) tak
32. Ale ... to nešlo
- a) dyž
b) když
- 33.... ho zadržela
- a) Kdyby
b) Dyby

34. Po chvíli se ... probudil
- a) tepru
  - b) teprve
35. Z ... pana hejtmána
- a) dopuštění
  - b) dopuštění
  - c) dopuštění
36. Všichni chlapi ...
- a) mají
  - b) mají
  - c) mají
37. Za ... byla celá dědina
- a) chvíli
  - b) chvíli
- 38.... chlapi zaujali
- a) Štyřé
  - b) Čtyřé
  - c) Čtyři
39. Hospodáři ... zprávu
- a) učuli
  - b) uslyšeli
40. Z ... strany
- a) té
  - b) téj

Část C

Zakroužkujte jednu z možností *a, b*; která odpovídá nářečnímu výrazu, který je uveden pod čísly v tabulce. Zakroužkujte jeden správný výraz ve spisovné češtině. Vedle nářečního výrazu doplňte, zda tento nespisovný výraz v běžné mluvě užíváte (užívám, neužívám).

Užívám/neužívám		
1. Oharek	a) okurek	b) cuketa
2. Dyňa	a) velká řepa	b) tykev
3. Kel	a) kapusta	b) zelí
4. Turkyň	a) pšenice	b) kukuřice
5. Paradajka	a) rajče	b) paprika
6. Zelé	a) zelí	b) kapusta
7. Mrkva	a) řepa	b) mrkev
8. Mak	a) mák	b) ořech
9. Artepla	a) brambora	b) podzemnice olejná
10. Marhula	a) meruňka	b) malina
11. Trnka	a) trní	b) švestka
12. Jabko	a) hruška	b) jablko
13. Štrešňa	a) třešeň	b) višeň
14. Angrešla	a) mince	b) angrešt
15. Lokše	a) nudle	b) kšandy
16. Pěry	a) taštičky	b) knedlíčky
17. Škvařezina	a) škvarky	b) míchaná vejíčka
18. Zásmažka	a) jíška	b) omáčka
19. Šlízky	a) taštičky	b) malé bramborové knedlíčky
20. Kyška	a) kyselé mléko	b) sladké mléko
21. Podmásle	a) podmáslí	b) máslo
22. Vdolečky	a) koláčky	b) věnečky
23. Gulivár	a) ovocný knedlík	b) zeleninový knedlík
24. Vajco	a) vejce	b) sůl
25. Múka	a) mouka	b) cukr
26. Huby	a) zelenina	b) houby
27. Štridla	a) podlouhlý chléb	b) bageta
28. Žlútko	a) žloutek	b) bílek
29. Bílko	a) bílek	b) bílá zeď
30. Báleš	a) smažená placka s povídly	b) vařená placka
31. Bombós	a) bonbon	b) druh brambory
32. Babúvka	a) koláček	b) bábovka
33. Kyslé šišky	a) kynuté knedlíky	b) staré knedlíky
34. Štrúdl	a) bábovka	b) jablkový závin
35. Lejanec	a) lívanec	b) nálevka
36. Cvíboch	a) moučník	b) bochník
37. Prézle	a) strouhané rohlíky	b) smažená strouhanka

38. Metyja	a) bramborová kaše + mouka + povidla + mák	b) závin
39. Posypátko	a) drobenka na koláč	b) sypání
40. Pleténka	a) pletýnka	b) rohlík
41. Oškvarky	a) škvarky	b) škvařené maso
42. Obcházaňica	a) jelitový prejt	b) obchůzka
43. Obarovica	a) zabijačková polévka s kroupy	b) slepičí vývar
44. Šišky s vajcem	a) knedlíky s vejci	b) knedlíky
45. Hrozénky	a) hrušky	b) rozinky
46. Francúské arteple	a) francouzské brambory	b) francouzské tance
47. Fazule po hustu	a) fazole na kyselo	b) nevyloupané fazole
48. Čočka po hustu	a) přebraná čočka	b) čočka na kyselo
49. Arteplová amoleta	a) bramborová omeleta	b) kolečka brambor
50. Paradajská omáčka	a) rajská omáčka	b) koprová omáčka
51. Zemlbába	a) bába ze Zemlu	b) žemlovka
52. Krajaneč	a) bezkvasnicový sláný koláč	b) ukrojený koláč
53. Koblih	a) lívanec	b) kobliha
54. Hrozénková buchta	a) rozinkový koláč	b) rozinková kaše
55. Cíbí	a) nástroj	b) mladá nať cibule
56. Hrach	a) hrách	b) fazole
57. Krupica	a) halena	b) krupice
58. Fléčky	a) těstoviny	b) léčky
59. Topénky	a) smažený chléb	b) topení
60. Cibula	a) česnek	b) cibule

Příloha č. 2

3. Kolerový poplach na Slovácku roku 1884.

Nářečím lhotským (u Luhačovic) vypravuje P. Karel Lysý,

„Chlapi, na mů hříšnú sa ně zdá, že sa cosi zemele. Francúzi to začali a v Netáliji už to také mají. Je tam zle; padajú tam — nech nás Pámბů chrání — jak muchy.“ Tak mívít Vincek Hamalůj, zkušený světový chlap a jediný štenář ve Spolném, seďa v hospodě u štvrťky téj jalovcověj. „Ono to modlení po ty tři dni nebylo enom tak na leda; mosí sa cosi čút, a nech su šejda, nevyzobe-i sa z toho modlení kolera. Lud nemře, a co neboščík strýc Váňovi umřeli — šak je tom už bez mála pů roku — nebylo pořádněj zavdaněj,“ doložil smutně.

A chlapi pokyovali hlavama, rozímali, až pro samý strach aj na borovicu zapomínali. Najvěc to trhlo pudmístrem, od náture bez tak strašidušů, že ani neviděl, jak svú písčelku¹⁾ přeškobrtl²⁾ a že obrácenú trésku místo cigárky cumle.

Hospockém to nevonělo; býl by Vincka račí k šlaku poslál, že mu chlapy tak zbobošíl.³⁾ Chca ich trochu rozgurášit, nasypál⁴⁾ pudmístrovu práznu písčelku tēma pěsničkama⁵⁾ zas, a zavdaja si napřed sám, podáváł pudmístrovi: „Toto je chlap na kolera, pudmístře. Dokládajme sa Pámбіčka, chyťme sa borovice, a tož ani čért nám nebude.“

„Ja dyby to enom býlo, jak praviš, býlo by; ale ono tento mně už dávno v levém uchu zvóní; věř, ono cosi přijde, a pamatuj, že přijde“, pravít pudmístr vracaja práznu písčelku.

A přišlo.

Na druhý deň odpoledňa, dyž u pudmístrů seděli ešče za stolem, přiněsł poseł psané od úřadu. Pudmístr nebýl štenářem a tož lámál ty háky lámál, ale dyž to nešlo, načgál⁶⁾ si klučku⁷⁾ krucákem pro posílu a zapřihł sa podruhéj do toho. Naráz zbledł a býl by sebú istě na zem rošíl⁸⁾ dyby ho pudmístřena nebyla zadržala.

„Francku, Francku! co je? Pro Boha pamatuj sa,“ volá stará.

„Děti, zle je; už je tu,“ vzdychál pudmístr.

„A kdo?“

„Ó Kriste Pane! Kolera je tu děti, kolera!“

„A kde je?“

„Tu je,“ ukazováł na psané od úřadu prám⁹⁾ přišlé.

Jak známo, dostalo sa každěj obci od úřadu politického poučlivého upozornění, aby pro případ kolery v iných susedních zemích hleděla sa v obcäch všecka nečudrnost¹⁰⁾ zamezit, a štyřé chlapi v obci zvolení aby každého nešpitu¹¹⁾ hned udali; a takové upozornění držál v ruce aj pudmístr spolenský.

„Tu je,“ opakováł ešče jednúc, ale dál ani pranút¹²⁾ nemohł; až po hodněj chvíli teprú sa zbrchál¹³⁾ a na vsecky sa ogébíl¹⁴⁾

„Hybajte pro Vincka Hamalového; hned nech je tu!“

Vincek přišěl, hákál a lomozíl¹⁵⁾ sa ze psaným. Dłho sa radili až sa ím zdálo, aby sa na takovú věc všeci susedi zavořali.

Za pů hodiny býlo čút na obci štabárat na buben a fojtík¹⁶⁾ oznamováł ludu:

„Rěby, nelekajte sa! Z dopuščění milostivého pana hejtmana přišla do obce kolera, a proto mají od razu všeci chlapi k pudmístrovi, aby sa kole toho jednalo, přijme-i sa lebo ne!“

1) 1/8 L. láhvička. 2) převalil. 3) poplašil. 4) nalil. 5) metonymie = kořalka. 6) nacpal. 7) dřevěná dýmka klíce podobná. 8) udeřil. 9) právě. 10) nečistota. 11) nečistotného člověka. 12) drobet. 13) sebral. 14) utrhnouti se, obořiti se. 15) lopotil se. 16) obecní sluha.

Na důkaz pravdy zaštabáří si ešče jednúc a šotíráá!) od zbobošeného ludu dál na horní konec. Za chvílu byla celá dědina pohromadě: chlapi sa v izbě radili a roby aj s tým zolem²⁾ do oken pudmístrových pocmurovaly.³⁾

Tam Hamalúj Vincek stoja naprostřed izby rozčápený a psaným sa rozhánaja čaganí⁴⁾ susedom vůlu pana hejtmana: „Jak sa vám oznámiť, tož víte, že od úřadu kolera — nech nás Pámbů chrání — do obce přišla, a je tu; enom sa žádá od slavného hejtmanství, aby sa z nás vyvolili štyřé silní chlapi, co by sa jí zaujali.“

Hospodáři učili tú smutnú správu strápení, a žádný ani nešpetí. Na konec sa jeden z toho strachu přeca vydurbát⁵⁾ a odpluja si řekť: „No, a slavný úřade, což by sa tom nedalo opřít, či ju mosíme akorát už hned přijat?“

Na to sa otevřely všeckým huby; ale Vincek Hamalúj udera na stůl udělál ticho: „Málo platné, susedi, ináč není; mosí sa přijat. Což nevíte, že máme most rozbarúchaný⁶⁾ A budeme-i sa v tomto přičít, poščetíme⁷⁾ na sebe úřad a bude dělat baligu zas s téj strany, a čert potom nech ich chaňká.“

„Dyž tak, tož tak; ináč-i není — Pánu Bohu poručeno,“ pravili susedé a vytrácali sa pomálu z porady. Ale venku ich roby natáhały. „Joško, Antošu, Francku! tož co je a jak je?“

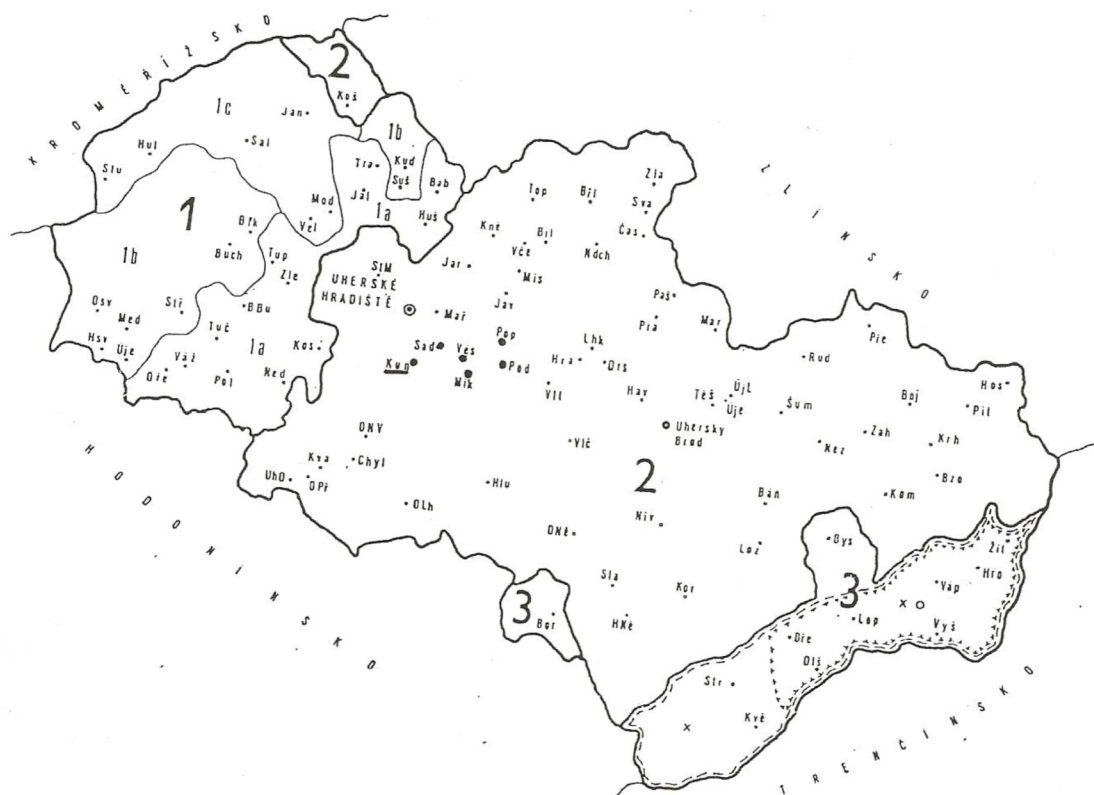
Najstarší z výboru strýc Miklenínovi odpovéděli za všecky:

„Abyste věděly, jak je, tož na mú hříšnú, kolera je tu. Výbor ju přijál, paňáčci nemajú nic protiv tom a tož sa přijímá a ve jméno Boží od dolního konca začne.“

Chvaľa Bohu nezačala a trífám ani nezačne; „ale ono přeca“, pravívajú strýc Miklenínovi, „zme sa jí šikovně zaujali; úřadu sa udělalo po vůli, a opatrnosti nikdy nezbývá.“

1) hrabal se. 2) drobotina = děti. 3) nahlédaly. 4) vykládal. 5) probral
6) pobouraný. 7) poštveme. 8) konejší.

Příloha č. 3

Rozvrstvení nářečí v okrese Uherské Hradiště:

1. DOLSKÁ NÁŘEČÍ – imperativ *dej, nechej; nejlepší; kuře tele; se, mňe, te.*

1 a) skupina s dvojhláskami *ou, ej* (*kousek, houser, nesou; klouček, lóbat, volajou; pjeknej bejk, z malejma psejkama*). Starší mluvčí užívají sekundárních dvojhlásek *i* v jiných slovech než české dialekty (*rouža, baboufka; rohlejk, počejtat*).

1 b) skupina se zachovalými *ú, í* (*kúsek, húser, nesú; klúček, lúbat, volajú; pjekní bik, z malíma psíkama*). Starší obyvatelé užívají za *ej* (<*aj*) sekundární *í* (*dí ně to, nechí ně, nilepší*).

1. c) skupina, kde se zachovává *ú, í*.

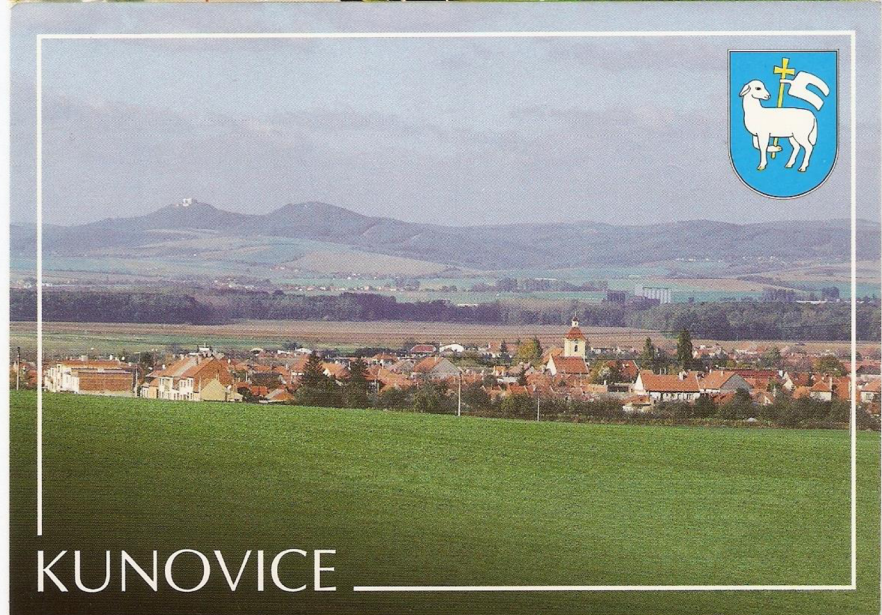
2. JIŽNÍ PODSKUPINA VÝCHODOMORAVSKÝCH NÁŘEČÍ – *daj, nechaj, najlepši; kuřa, tela; sa, mňa, ta.*

Zachované staré *ú, í* (*kúsek, húser, nesú; klúček, lúbat*; přehláska *u > i* probíhá západněji *lutovat, slubovat*).

3. KOPANIČÁŘSKÁ NÁŘEČÍ – liší se v jednotlivých obcích podle toho, ze které části Slovenska pocházeli noví osadníci. Společná všem obcím tohoto dialektu je neexistence hlásky *ř*.

Dnes však jak v dolských, tak v kopaničářských nářečích dochází k vyrovnávání se spisovnou češtinou či s východomoravským dialektem. Znaky výlučné mizí a zůstávají znaky společné sousedním nářečím, jež jsou charakteristické pro větší území.

Příloha č. 5

Zeměpisná poloha Kunovic v okolí Uherského Hradiště

Příloha č. 6

Tabulka 2 (část B)

Otázka	Odpověď a	Odpověď b	Odpověď c	Celkem
1	20	0	0	20
	5	15	0	20
2	0	0	20	20
	18	0	2	20
3	20	0	N	20
	16	4	N	20
4	0	20	N	20
	9	11	N	20
5	19	1	N	20
	4	16	N	20
6	20	0	N	20
	5	15	N	20
7	20	0	0	20
	5	3	12	20
8	0	0	20	20
	18	0	2	20
9	20	0	0	20
	2	6	12	20
10	7	0	13	20
	18	0	2	20
11	12	8	N	20
	0	20	N	20
12	8	4	8	20
	0	18	2	20
13	1	19	N	20
	19	1	N	20
14	13	7	N	20
	7	13	N	20
15	3	14	3	20
	11	9	0	20
16	6	14	N	20
	19	1	N	20
17	20	0	N	20
	13	7	N	20
18	20	0	N	20
	4	16	N	20
19	1	19	N	20
	14	6	N	20
20	17	2	1	20
	2	7	11	20
21	13	2	5	20
	1	2	17	20
22	17	3	N	20
	6	14	N	20

23	2	17	1	20
	0	0	20	20
24	17	3	0	20
	4	1	15	20
25	19	1	0	20
	8	12	0	20
26	20	0	N	20
	8	12	N	20
27	19	1	N	20
	10	10	N	20
28	16	4	N	20
	7	13	N	20
29	3	17	0	20
	4	1	15	20
30	14	0	6	20
	5	9	6	20
31	20	0	N	20
	10	10	N	20
32	18	2	N	20
	6	14	N	20
33	4	16	N	20
	14	6	N	20
34	20	0	N	20
	5	15	N	20
35	8	6	6	20
	18	0	2	20
36	20	0	0	20
	8	11	1	20
37	20	0	N	20
	13	7	N	20
38	20	0	0	20
	3	3	14	20
39	20	0	N	20
	2	18	N	20
40	0	20	N	20
	14	6	N	20

Tabulka 2 (část B) v %

Otázka	Odpověď a	Odpověď b	Odpověď c
1	100,0	0,0	0,0
	25,0	75,0	0,0
2	0,0	0,0	100,0
	90,0	0,0	10,0
3	100,0	0,0	0,0
	80,0	20,0	0,0
4	0,0	100,0	0,0
	45,0	55,0	0,0
5	95,0	5,0	0,0

	20,0	80,0	0,0
6	100,0	0,0	0,0
	25,0	75,0	0,0
7	100,0	0,0	0,0
	25,0	15,0	60,0
8	0,0	0,0	100,0
	90,0	0,0	10,0
9	100,0	0,0	0,0
	10,0	30,0	60,0
10	35,0	0,0	65,0
	90,0	0,0	10,0
11	60,0	40,0	0,0
	0,0	100,0	0,0
12	40,0	20,0	40,0
	0,0	90,0	10,0
13	5,0	95,0	0,0
	95,0	5,0	0,0
14	65,0	35,0	0,0
	35,0	65,0	0,0
15	15,0	70,0	15,0
	55,0	45,0	0,0
16	30,0	70,0	0,0
	95,0	5,0	0,0
17	100,0	0,0	0,0
	65,0	35,0	0,0
18	100,0	0,0	N
	20,0	80,0	N
19	5,0	95,0	N
	70,0	30,0	N
20	85,0	10,0	5,0
	10,0	35,0	55,0
21	65,0	10,0	25,0
	5,0	10,0	85,0
22	85,0	15,0	N
	30,0	70,0	N
23	10,0	85,0	5,0
	0,0	0,0	100,0
24	85,0	15,0	10,0
	20,0	5,0	75,0
25	95,0	5,0	N
	40,0	60,0	N
26	100,0	0,0	0,0
	40,0	60,0	0,0
27	95,0	5,0	N
	50,0	50,0	N
28	80,0	20,0	N
	35,0	65,0	N

29	15,0	85,0	N
	20,0	5,0	75,0
30	70,0	0,0	30,0
	25,0	45,0	30,0
31	100,0	0,0	N
	50,0	50,0	N
32	90,0	10,0	N
	30,0	70,0	N
33	20,0	80,0	N
	70,0	30,0	N
34	100,0	0,0	N
	25,0	75,0	N
35	40,0	30,0	30,0
	90,0	0,0	10,0
36	100,0	0,0	N
	40,0	55,0	5,0
37	100,0	0,0	N
	65,0	35,0	N
38	100,0	0,0	0,0
	15,0	15,0	70,0
39	100,0	0,0	N
	10,0	90,0	N
40	0,0	100,0	N
	70,0	30,0	N

Poznámka: Na prvním řádku jsou uvedeny odpovědi starší generace, na druhém mladší generace, N - tato varianta v dotazníku nebyla.